

EIS SPROOCH

erausgi vun der Actioun Lëtzebuergesch

Nr. 1 / Nei Folleg / XI. Jor / 1972 / Präis 30 Fr.

Wat dran as:

Rinnen Heng:	E Wuert virof	1
Kartheiser René:	Eis Sprooch	2
Roth Lex:	Woufir eng »Actioun Lëtzebuergesch«?	3
Rinnen Heng:	Viru 75 Jor	5
Schmit Emil:	100 Jor Renert	25
Milmeister Jean:	De blanne Mäerten	26
Kartheiser René:	D'Rutsch	28
Pütz Pol:	E modernt Lidd	29
Kremer Pir:	Maach d'Guckelcher zou	30
Reuland Will:	Den »Helikopeter«	31
Ludwig Lucien:	»Eis Sprooch« Lezebuech	33
Malané Ch.:	Haaptversammlong	35
∴	Statute vun Actioun Lëtzebuergesch	37
Rinnen Heng:	Kamill Linden †	38
∴	Wéi schreift ee Lëtzebuergesch?	39

C.M. Spoo (1837-1914)

E Wuert virof

Et weess een eréischt, wat een un engem huet, wann en nët méi do as. Sou as et mat de Leit, sou as et och mat den Zäitschrëften. Et denkt een do un d'*Jong-Hemecht*, déi de Vic. Neuens vun Esch-Uelzecht erausbruecht hat, un d'*Cahiers Luxembourgeois* an nët fir d'lescht un »*Eis Sprooch*«. Déi lescht Nummer von »*Eis Sprooch*« koum 1962. Et sin zéng Jor! Zënterhier gët et keng reng Lëtzebuergesch méi. Bannt där Zäit huet sécher méi wéi engem eppes gefeelt, eppes Egenes, an et huet een eréischt an uecht geholl wéi néideg an intressant déi kleng Zäitschrëft wor. 'T huet een och dunn, a vill ze spéit, verstan, wat déi puer Leit geschafft a gewuddert haten an denen zéng Jor, wéi se sech geplot hun, ouni e Merci ze kréien — deen s' och nët erwaart hun.

'T wor 1952 wéi »*Eis Sprooch*«, Veräinsblat fir alles wat Lëtzebuergesch as, gegrënnt gouf. En etlech Frënn vun eiser Sprooch hun sech e puermol begéint an no e puer Mëssele — ënner aneren d'Schreifweis — wor et souwäit. Am éischte Comité wor: Präsedent: Isi Comes, Éiereprofesser, Iechternach; Vizepräsedent: Nik. Pletschette, Éiereschoulmeeschter, Rëmeleng; Sekretär a Redakter: Ferd Gremling, Schoulmeeschter, Réiden op der Kuer (Rodange); Caissier: Hary Trauffler, Éiereschoulmeeschter, Mamer; Mëmber: Lucien Ludwig, Versécherongsdirekter, Lëtzebuerg.

Et hätt ee geduecht, datt sou kuurz no dene battre Krichsjoren, wou d'Hemechtssprooch 1941, mat engem Feier sonnergläichen, op den Troun gehuewe gi wor, et nët méi wéi natiirlech wir, wa vill Leit mat Begeeschterong derbäi gewiescht wiren, sech mat ugespaant a mat gezunn hätten.

E gutt Wuert, fënt e gudden Uert, heescht et. D'Zäitschrëft huet wuel e gutt Wuert fond, den Uert, d'Mëmbre blouwen dënn geséit. Wat war d'Ursaach? War den Intressi fort, wéi erëm alles bal riicht gelaf as? Hat de Mouer säint gemaacht? Hätt misse méi Reklam sin, op d'Tromm geschlo gin?

Et waren elauter Leit un der Spëtzt, déi ewell jorelaang virum Krich, am Krich, an nom Krich fir d'Lëtzebuergesch ganz vill Aier an Intressi haten. Mä heeschen a biedelen ze goen wor dach nët hirer Saach. Vum Stat kruten si wuel eng Grëtz ënner d'Ärem gegraff, e Subsid, awer d'Leit fir matzeschaffen a fir nozedrécken an ze stäipen, deer woren nët vill do. An et sin der am Laf vun de Joren ëmmer manner gin. 1962 bloufen der nach ronn 60. A wéi dunn d'Fändelsdréier, een nom aneren ewechgestuerwe sin, du wor et no um Enn. Deen éischten, dee wechgefall as, wor de Jhemp Zanen (1953), dunn de Franz Binsfeld (1956), den Adolf Berens (1956), den Isi Comes (1960), den Nik Pletschette (1961) — den Hary Trauffler huet nach matgeschafft, wor awer nët méi am Comité, en as den 15. 12. 1971 gestuerwen; a séng Plaz koum de Jhemp Rosch — de Ferd Gremling as 1970 gestuerwen; de Jhemp Rosch an de Lucien Ludwig sin haut nach eleng vum Comité vu virun 20 Jor bliwwen. 1962 wor et eriwwer, wéinst Manktem u Schafferten, a wéinst Manktem u Mëmbren. Dono as emol hei emol do, bei Geleënheet, dervu geschwat gi fir Eis Sprooch nees z'erwächen. De fréiere Minister Grégoire, haut Châmberpräsedent, hätt et gär gesinn, den Här Blum, fréiere Minister an Ambassadeur zu Moskau huet dësem an deem gefléift, fir erëm unzefänken. D'Leit, déi ugesprach si gin, hu gezéckt.

Dat Gezécks huet gedauert bis zjor, 1971, an 1972 wor en neie Comité do, deen et probéiert fir virunzefueren. Wat Eis Sprooch wollt as datselwecht, wéi dat, wat se haut och maache wëllt: dem Lëtzebuergesch denngen.

Dat as awer nëmmen ze maachen, wann sech d'Leit derfir intresséieren an nët nëmme mat enger Hand, mä mat zwou Hänn upaken an de Won hëllefen drécken an zéien. Jiddereen, dee gudde Wëllen huet as gär gesinn.

Heng Rinnen

Eis Sprooch

Sin et d’Koppen, d’Stécker, d’Bëscher,
déi d’Leit maache wéi se sin,
oder si mir duerch d’Gebräicher
Lëtzebuerger Bürger gin?
Jidderän, dee misst et spiren:
Lëtzebuerg dat läit muer brooch,
wa mir haut müssen entbieren
d’Kraaft vun eiser Hämechtssprooch!
Ech wääss, ech wääss, et gët gesot,
eis Sprooch wir gutt fir an de Stot
fir héich Gedanken, grouss Gefiller,
do hätte mir keng richtig Biller.
Souguer, wann dat sollt wouer sin,
kann et dach näischt méi Schéines gin,
wéi sech an d’Sprooch eranzeknéien
an deer eis äge Blumme bléien.
Franséisch an Däitsch däerf iech gefalen,
mä wat dir musst an Éieren halen,
dat as eis Sprooch . . . well si as d’Muerg
vum klenge Ländche LETZEBUERG!

Woufir eng »Actioun Lëtzebuergesch«?

De 27. November 1971 guf am Pôle-Nord »d'Actioun Lëtzebuergesch« offiziell gegrënnt. Et ware gutt iwwer honnert Leit do, déi sech fir eis Sprooch interesséieren. Bis deen Dag haten sech der och scho bal 300 beim provisoorsche Comité fir Mëmbler aschreiwe gelooss. Mir hate keen décken Tamtam an den Zeitunge geschlon, dofir guf et dono och nët vill Gedäisch. Zënterhier as eise Veräin ower gutt um Wudderen:

Am 75. Joer nom C.M. Spoo senger feiereger Ried an der Chamber, 100 Joer nodeem dem Rodange säi Renert ënnert d'Leit gaang as, huet eng »Actioun Lëtzebuergesch« vläicht méi Wäert wi jemools!

Mir iergeren äis, wann e schéint aalt Haus ofgerappt gët, fir enger Strooss Plaz ze maachen; mir rose, wann eng Rëtsch Beem fir dëst oder dat ëmgehäit gin; mir si schwäiwëll, wann een hiergelaufenen Hiirtechersfrippchen al Saachen a Miwwelstécker aus dem Land schleeft; mir entzannen äis vläicht, wann eng schéi Géigend mat Betongsknuppen oder Sonndeshaisercher verschampeléiert gët. Ville Leit din esou »Vandale-Geschichten« déck ... a bestëmmt mat Recht.

Eis Leit uewen un der Spëtzt hun an dene leschte Joren och scho vill gemaach, fir datt dat Geraibers an der Gewan an un den ale Saache soll op en Enn goen an esouguer soll säfteg geklaakt gin: och dat as ménger wärrech nëmme richtig!

An eiser Sprooch ower gët och ëmgehäit, ofgerappt, verschampeléiert, gebruet, a gemëscht a gefutscht a gefuscht. Och hei suergt eng Parti Frippercher dofir, datt an zwou Dose Joëren näischt méi vun deer Sprooch Rescht bläift, déi mir haut schwätzen!

Dogéint as bis elo nach rosewéineg gemaach gin: Um Lëtzebuergeschen däärf jidderee sech erausloossen, jiddreen däärf et an den Eck drécken, et muss sech alles bidde loosse ... well eng Zort Leit sech et ze kamoud mécht, well anerer sech schummen an nach

anerer sech ze dichteg virkommen. Mir wëllen dach e »bessert« Lëtzebuergesch schwätze, wa mer eng »migraine« hun aplaz de Kapp wéi, wa mir mam »Maillot an d'Badanstalt« aplaz mat der Schwammbox an d'Schwämm gin. Eis Kënnercher kommen an den Zeitungen zesoen all op franséisch op d'Welt; mir daarken, wéi et schéngt nëmme méi op franséisch bestuet gin an och nach grad op däitsch oder franséisch stierwen; mir si méi dichteg a méi wichteg, wa mir »sincèrement condoléieren« oder »bonnes fêtes souhaitéieren«!

Mir sin esou op hausmaacher Saachen aus ... eis hausmaacher Sprooch geheie mer op d'Mëscht. Mir stellen e schéint aalt Rompfaass an de Gank, kafe fir deiert Geld knubleg Streckeisen, Taken an zerbëlzte Kaffismillen ... an eis gutt al Sprooch as fir di meescht kee Paff mi wärt. Mir organiséieren englesch, russesch, franséisch, italiéinesch a portugisesch Léierowender ... a mir gin eise frieme Leit nach nët emol eng Geleënheet fir eng Grimmel Lëtzebuergesch ze léieren; an dobei schwätze mer nach déck vun »Integratioun«. Eis Kanner solle Lëtzebuergesch an de Schoule léieren ... a mir kënnen hinnen an hire Léierpersounen nach nët emol e Buch an d'Hand drécken. Um Programm vun denen éischte Kolléischsjore steet Lëtzebuergesch ... sin dann d'Kanner vun der »septième commune« ze topeg dofir? Plazeweis gët et esouguer aus dem Programm gestrach (enseignement complémentaire) ... mir sollen eis schummen! Wann et den Iesen zevill gutt geet ... Dat sin nëmme en etlech Punkte vun deem, wat alles unzepake wir. Ech weess, datt dëst eng Iddi bësseg geroden as ... wien eng Äntwert drop wëllt gi, soll eis seng Iddië roueg soen, mir si frou fir all Hëllef ... ma mir loosse eis Sprooch nët verhondsen, wéi dat bis elo op ville Plaze gemaach gët! Dofir brauche mir eis nët ze schummen! Mir nët!

D'»Actioun Lëtzebuergesch« gët garantéiert kee Fanatikerklippchen; nët méi oder

manner wi d'Veräiner vun eisen Naturfrënn, de Käpperchessammler, de Jeër, de Fëscher, de Sportsleit! Mir hun déck wëlles, eiser Sprooch ze hëllef... wann dobäi heiansdo Knäll falen a ferm kritizéiert gët, soll dat ni perséinlech geholl gin, nët géint eng Persoun, ma fir eng Saach. Wa mir fir d'Schreifweis vum Dictionnaire si, wëllt dat och nët soe, mir gifen déi gär helleg maachen: mir mussen eis ower mat enger drugin, soss leeft eis d'Hong fort, derbaans mir eis fir e Gackelchen zermaulen! Et as ewell vill ze vill Zäit mat deem Gedeessesims iwert d'Orthographie verkluddert gin.. mir wëssen et: all Lëtzebuerger hätt gär séng, well dat as di bescht! Loosse mer dat dach eemol aus Respekt fir d'Saach begräifen!

Mir stellen eis nët extra hannert en décke »Roude Léiw« an ziddren och nët vun elauter patriotesche Gefiller... e gudde Patriot weist sech anescht wi mat dem Mond. Dat wëssen eis Frënn vun der Resistenz dach am beschten. Mir sin an dëser Fro nët fir oder géint ee vun eisen Noperen, an e grousst Europa as eis esou léif wi jidderengem, dee weess, wat dovun ofhänkt. An eise Statute steet ganz genee, datt keng Politik gemaach gët an och all Menonge respektéiert gin: Alles dat wäerd genuch si, fir ze weisen, datt et eis nëmmen ëm d'Sprooch geet, »mat deer eis Mammen eis an d'Liewen eragekësst hun« (C. M. Spoo).

Lex Roth, President

Viru 75 Jor

Wéi den C. M. Spoo den 9. Dezember 1896 sou hardi wor, fir an der Chamber Lëtzebergesch ze schwätzen, du as et Spëtakel gin. Dat sin elo 75 Jor. Zënterhier huet sech dach Muenches geännert. Deemols hat d'Lëtzebuergesch nach kee Recht an der Châmber an et wor do „wou héie Rang gehale gët“, wéi de Jacques Kintzelé an »Siwe Joffren um laange Muer« geschriwwen huet, vill manner ugesinn ewéi haut. Lëtzebuergesch gouf déi Zäit ägentlech nët fir eis Mammesprooch gesot, mä »Lëtzebuurger-Däitsch« odder alt »schlecht däitsch« an och kuurz »däitsch«. D'Wuert »Lëtzebuergesch« huet eréischt dee waarme Klank vu Locktem fir jidderee kritt, as méi a méi gebraucht gin an opkomm, no där Zäit wéi d'Naziverwaltung d'Land gezwongen huet stëmmen ze goen: den 10. Oktober 1941 bei der »Personenstandsaufnahme«. Et wor där niddeträchteger hannerhéileger Fënten eng vun de Gielemännercher mat där se bewaise wollten, datt mir zum »Grossdeutschen tausendjährigen Reich« géife gehéieren, of mir et nu wëllten odder nët. Deemools, 1941, as nëmmen eng Parull duurch d'Land gaang: dräimol Lëtzebuergesch; bei: Staatsangehörigkeit, Volkszugehörigkeit a Muttersprache. Déi Parull as vun de Leit bal alleguer a gehale gin an de »Gauleiter« musst d'Saach ofblosen. All däitsch-nazistesche Propaganda konnt näischt déngen, déi Propaganda, déi ewell laang virdrun ugesat hat. E »Rundbrief« vum 6. Juli 1940 »an die deutschbewussten Luxemburger« seet dat hei: „Deutsch ist Euer Name und Eure Art, deutsch ist Eure Sprache und Eure Sitte... Lüge ist das Gewäsch von der Existenz einer eigenen »lëtzeburgischen« Sprache, die nichts anders ist als die moselfränkische deutsche Mundart“. —

Et huet nët gezunn. Den 10. Oktober 1941 wor de schéinsten Dag fir d'Lëtzebuergesch an de schéinste Punkt a senger Geschicht, wéi d'Leit hiren Dialekt zur grousser Sprooch erhuewen, se klasséiert hun wéi aner Schrëftsproochen.

Mä hannescht an d'Jor 1896 wéi den C. M. Spoo als »jongen« Dëpetéierten an der Châmber Lëtzebuergesch wollt schwätzen. Fir d'éischt: Wie wor den C.M. Spoo?

De *Caspar Mathias Spoo* as de 5. Januar 1837 zu Eechternach gebuer. Säi Papp, wor en Aarbechter an der Parzelläinsfabrek, séng Mamm huet en a jonge Jore verluer. En huet misse fir déi méi jong Gesëschter matueren esoubal ewéi et nëmme goug. Op Rouse gebett wor en nët. No e puer Joer Kolléisch geet e fir d'éischt bei en Notär schaffen. D'Sue bréngt e getreilech sénger eelster Schwester, déi hien och grouss gezillt hat. Dono koum en an d'Post. En as awer nees ausetratt, wéi säi Frënd, den Aendréi Duchscher, 1873/74 d'Eisegéisserei zu Wecker gegrënnt huet an e gefrot hat, fir bei hien ze kommen als Kontabel-Associé. Duurch e Mössel sin déi zwéin auserneegeroden an de Spoo huet ëm 1890 déi Wecker Filial vun Esch Uelzecht op säin Numm iwwerholl. 1896 setzt en sech op fir an d'Châmber, an e gët als sozialisteschen Dëpetéierten äriicht gewielt. Hie wor e Mann vu 59 Jor, deen sech eropgeschafft an dobäi säi Gebuurtsschäin keemools verluer huet. Hie wouss ëmmer wéi et de klunge geplote Leit war a géif goen, wéi wéineg se nach matzebestëmmen hätten, kee Stëmmrecht haten asw. Hien as am Kär ee vun hinne bliwwen. E wouss och, datt vill Leit aus dem Land keen odder ganz wéineg franséisch géife wëssen a verston an doduurch nët mat viru kéimen. Et wor fir hien eng Schmod, datt an der Lëtzebuurger Châmber nëmme franséisch an héidäitsch dierft geschwat gin. Dat wollt en änneren. En Äifer sonnergläichen hat en dofir, e Mann vu bal sechzeg Jor wéi en an d'Châmber koum, mat enger Liewensaart an engem Kuraasch wéi keen zweten. Wéi e war, a wat fir e Charakter datt en hat, dat krut d'Châmber ewell an der éischter Sëtzung ze héieren an ze gesinn. Déi ganz Episod soll hei méi an den Eenzelheten opgezielt gin, wéi s' et an

de Bicher mat e puer Sätz ofgefäerdeg muss gin.

Gläich wéi en den Eed sollt leeschten, den 10. November 1896, huet e gewise wat fir e Kapp datt en hätt. Et goung dunn nach nët ëm d'Sprooch, mä ëm den Eed. An der Verfassung stoung nach d'Formel: Je jure fidélité au Roi-Grand-Duc. De Präsidant vun der Châmber hat awer den Eed virgelies sou wéi et de Gebrauch zënter kee Roi Grand-Duc méi do wor: Je jure fidélité au Grand-Duc. Dat as dem Spoo widder de Stréch gaang an en as lass gefuer: den Text misst ganz genee agehale gin... „wieder onse Präsidant, nach d'ganz Kuemer, nach soss ëmmescht am Land huet e Recht aus sech eraus an unni de gesetzleche Wee anzeschloen den Art. 57 vun onser Constitutioun ze änneren, an déi Eter déi an de leschte 6 Joren hei gedoe gouwen, si géint ons Verfassung“... De Präsidant ënnerbrecht en, fir en ze froen: „Här Spoo, wëllt Der den Eed leeschten oder nët?“ Dorobber de Spoo: „Ech wëll méng Explikatioune gin; a fënnf Minutte sin ech fäerdeg“. — Et rífft een: „Assez! Si tout le monde en faisait autant!“ De Spoo: „Ech fuere virun.“ Den Dëpetéierten Hess: „Wann d'Châmber et erlaabt.“ An de Spoo fiirt virun. Am Enn vu senger Ried seet en: „Ech maachen dee Protest elei, fir dermat ze beweisen, datt et am Ëntresséi vum öffentleche Recht am Lëtzebuerger Land onbedéngt erfuerdert as, ons Constitutioun ëmzeänneren a mat der Praxis, wéi se ausgeëft gët an Harmonie ze bréngen. Duerlaanscht duerfe mir ons nët länger méi drécken a wann ons Dëputéierteplazen ons och nach esou léif wieren. Jo, jo, sou eng Dëputéierteplaz, dat muss e waremt Äschtche sin, datt een hir zou Léif d'Constitutioun vum Land iwwersi kann.“ — Du hat en dem Här an de Frack gegräff. De Spoo seet, datt bei där Revisioun och de leschten Ofsaz vum Art. 52 verschwanne misst „sou wäit en den Zensus betrëfft, an d'allgemeng Stëmmrecht an d'Plaz ze setzen“. De Kin-

nek muss 43 Mol eraus a, fir och den Art. 1 wouer ze maachen, muss d'Wielrecht fir gidfer uerdéckleche Lëtzebuerger nëmmen eemol eran, an da kënne mer All mat onser Constitutioun esou wäit zefridde sin. E puermol as dërtëschent »Assez, Assez!« geruff gin. Eng Dëputéierter hu gelaacht, aner protestéiert. De Prüm vu Clierf mengt: „Ce n'est pas sérieux.“ — Ob de Präsidant him nun erlaabt huet den Eed op de Roi-Grand-Duc odder ob en en nëmmen op de Grand-Duc gelescht huet as nët extra gesot. — Dat alles as op Lëtzebuergeresch an op franséisch erofgaang, ouni datt ee vun den aneren Hären eppes weider gesot hätt. Si wäerten däermoossen iwwerrompelt gewiescht sin, datt se nët dru geduecht hu, fir eppes géint d'Sprooch ze soen. Dat wor awer nun nët de Fall den 9. Dezember 1896 wéi den C.M. Spoo bei de Büdheedeplatte wollt schwätzen. Wollten se du all kontréieren? Hun se an der Zwëschenzäit eréischt an uecht geholl, wat fir eppes Ongewinnes geschitt wor? Si konnten sech et dach nët bidde loosse, datt do en Unzéckert erakomm as, deen den hellege Gebrauch vum Franséischen an dem Däitsche Schmod sollt undin, an deem hellegen Haus vun der Natioun! Lëtzebuergeresch schwätzen, Stëmmrecht fir jiddereen! Knaps hat de Spoo de Mond opgedoen a gesot: „Dir Hären“ — du gët en ewell vum Präsidant Simons op franséisch ënnerbrach: „Voulez-vous permettre, M. Spoo, de vous interrompre un instant? Vous avez l'intention de parler dans l'idiome du pays, comme vous l'avez fait lors de la séance d'ouverture. — Beaucoup de membres de la chambre se sont adressés au Bureau et ont exprimé des doutes sur le point de savoir, si cette manière de s'exprimer était compatible avec le texte de la Constitution, qui porte, dans son art. 29: „L'emploi des langues allemande et française est facultatif; l'usage n'en peut être limité.“ Beaucoup des hon. membres ont exprimé l'opinion que l'art. 29 de la Constitution, en parlant de la langue allemande, parle de la langue allemande

proprement dite, et non pas d'un idiome, d'une espèce de patois. Lorsque ces observations, que du reste, pour ma part, je partage, m'ont été faites, j'en ai saisi le Bureau, et le Bureau a été d'avis que la question devait être soumise à la Chambre. Je me suis adressé personnellement à l'hon. M. Spoo et je lui ai tenu à peu près ce langage : que M. Spoo en homme intelligent, comme tel, en homme de bonne compagnie, sachant certainement parler le français et aussi l'allemand, ferait peut-être bien de tenir compte de ce sentiment de ses collègues, qui ne désiraient pas voir introduire dans notre petit parlement l'usage d'un idiome qui, il faut le reconnaître, *n'est pas fait pour relever nos débats*. Je ne pense pas que jamais, dans aucun parlement du monde, on se soit avisé de parler une autre langue que la langue vraie de ce pays et non des idiomes . . ." Hei ënnerbrécht de Spoo: „C'est justement ça, je veux parler la langue du pays." De Président duerop: „Vous voyez comme vous parlez bien le français (Hilarité)." — De Président fiirt da virun an zielt op, datt s' a Frankräich an der Châmber nimools Lottréngesch, Brëtonesch, Marseiller, Gasconesch an nach vläicht aner Idiom gëfte schwätzen. Am däitsche Reichstag hätt och nach keemoos en Dëpetéierte vu Köln „se soit avisé de baragouiner le Colonnais; comme d'autres non plus se seraient avisés d'y parler le »Plat«. Eist klengt Parlament hätt déiselwecht Flichten wéi déi grouss Länner, déiselwecht schwéier, wichteg a kriddeleg Froen ze diskutéieren an ze léisen an da seet en: „Nous avons jusqu'ici, avec notre patriotisme, notre désir de bien faire, et disons-le bien aussi, avec notre intelligence, réussi à inspirer en Europe le respect de notre petite nationalité. Nous avons rempli toujours nos obligations internationales. Notre législation, nous pouvons le dire, est à la hauteur de celle des grands Etats qui nous entourent, et si nous sommes arrivés à cela, c'est que nous avons tenu, à nous prendre nous-mêmes au sérieux. Eh bien, Messieurs, je

suis d'avis, pour ma part personnellement, que l'introduction, dans notre parlement, de l'idiome du pays, n'est pas faite pour nous mettre à l'abri de certaines railleries. *J'ai déjà dit que si, dans cette enceinte, l'usage du patois luxembourgeois devait se généraliser, je crois que nos débats dégèneraient en des espèces de débats publics qui peuvent ne pas déparer l'enceinte d'un cabaret, mais qui, à mon avis, ne sont faits pour être produits dans un parlement.* — Il y a d'autres inconvénients, et ici je me place absolument sur le terrain constitutionnel. Jusqu'ici j'ai parlé convenances. La Constitution ne paraît pas même laisser de doute que c'est la langue allemande ou française qui doit être parlée ici. Où irions-nous si, sous prétexte de lui faire employer la langue allemande, on voulait forcer un huissier à instrumenter en luxembourgeois ? Où irions-nous si, en vertu de cet article de la Constitution et se prévalant de son prétendu droit de forcer un fonctionnaire public à se servir de la langue que les parties auraient le droit de choisir, l'allemand ou le français, on se présentait devant un notaire pour faire recevoir un acte en allemand luxembourgeois, langue qui, somme toute, n'a pas de grammaire, pas de règle, pas de vocabulaire, dont les mots présentent pour la majeure partie la racine allemande, mais qui est tellement entremêlée de mots étrangers que son caractère de langue écrite et de langue littéraire n'existe pas. — Messieurs, le bureau vous soumet la question. Pour ma part, j'ai exprimé mon sentiment comme je crois que c'était mon devoir ; mais, en tout cas, j'estime que la question mérite un examen très sérieux à tous les égards, et particulièrement au point de vue de la Constitution qui, selon moi, ne peut laisser le moindre doute que dans cette Chambre on doit parler allemand ou français."

Den éischten an der Diskussioun as de Baron de Blochausen. Ganz frëndlech as en. „Messieurs, comme un des anciens membres

de cette enceinte, je crois pouvoir faire appel aux sentiments patriotiques et dévoués de notre nouveau collègue, l'hon. M. Spoo." An da schmiert en em Bräi ëm de Mond. Den C. M. Spoo géif eng Menong verrieden, déi an alle Stécker ze respektéiere wir. Hie selwer wir mat Sympathie opgeholl gin, an si wire frou e bei sech ze gesinn, mä et wir sécher nët säi Wonsch „pour y bouleverser les usages qui ont toujours présidé à nos discussions". An da kënnt en op de Schlappen. „Messieurs, l'idiome luxembourgeois nous est cher à tous, et quand nous nous rencontrons à l'étranger, c'est une bonne fortune pour nous que d'entendre les échos qui ont retenti lorsque nous entendions chanter le Feierwôn ou la Hémécht. Mais, Messieurs, quand il s'agit de législation, quand il s'agit des débats parlementaires, je crois qu'il faut prendre recours à des langues qui sont la base de notre législation. Eh, Messieurs, si nos débats ont lieu en luxembourgeois, allons-nous voter des lois en luxembourgeois ? Oh, Messieurs, nous sommes trop petits pour faire des expériences aussi scabreuses que celle-là. — Je ne veux pas même aborder le terrain constitutionnel, je pense que le simple bon sens et l'esprit de convenance qui, je n'en doute pas, animent l'hon. M. Spoo, l'engageront à renoncer à son projet, quelque désir qu'il ait de rester fidèle à une pensée patriotique que je respecte, et qu'il suffira des observations faites par l'hon. Président de cette Chambre et auxquelles je désire joindre les miennes, pour que l'hon. M. Spoo reste fidèle à nos traditions parlementaires en parlant soit le français, soit l'allemand." En anert Argument huet de Baron de Blochausen nach, an dat war nach ëmmer richtig, wann e seet: Mir géifen tëscht Länner leien a liewen, déi franséisch an däitsch géife schwätzen, fir virun ze komme misste mir Sprooche kënnen, franséisch, däitsch an souguer englesch, et géife jo vill vun eise jonge Leit an d'Ausland schaffe goen, wann d'Kanner, dann elo och nach Lëtzebuergesch misste léieren, wou ewell

d'Schoulprogrammer iwwerlaascht wiren (déiselwecht Trant héiert een och nach), da géife mer de Leit déi Chance nach huelen fir déi Sproochen ze léieren, woumat se hir Kuuscht déite verdéngen. Zum Schluss seet en: „Je prie donc l'hon. M. Spoo — je ne l'invite pas, je n'en ai pas le droit — mais je le prie de tenir compte des hésitations et des craintes de beaucoup de membres de cette assemblée." (Bravo !)

Dono wir et um Spoo, mä hie léisst den Här *Salentiny* nach virdu schwätzen. De Salentiny as d'accord mat deem, wat bis elo gesot gin as „sous le rapport des exigences constitutionnelles et des convenances parlementaires, non moins bien après lui (le président) sous le rapport du patriotisme „— mä e mengt et misst nach en anere Ponkt matzielen „point de vue majeur qui *est celui de la dignité parlementaire*. Celle-ci, sans qu'il soit écrit quelque part, nous prescrit un certain décorum, décorum de mise extérieure. Personne ne s'est jamais permis de mettre ici les pieds en blouse. Eh bien, pareillement, il ne doit pas être permis d'employer ici un patois quelconque du pays. D'abord, n'oubliez pas qu'ils sont très nombreux, nos patois. Lequel sera-ce ? Est-ce que ce sera celui qu'on voudra ? — Messieurs, avant tout je vous prierai de réfléchir à ce que le *patois servira bien plus facilement de marche-pied aux familiarités d'abord*, aux nervosités, aux explosions de mauvaise humeur ensuite, et aux trivialités à la fin. Je vous rappellerai un autre exemple. Il n'y a pas si longtemps — nos pères ont connu l'époque — *où dans les églises, le sermon du dimanche se faisait en patois*. Est-ce que vous croyez, Messieurs, que l'édification et la dévotion des ouailles avaient à y gagner ? Absolument pas. Il y a eu des instructions supérieures qui l'ont défendu. Peu à peu l'usage en a complètement disparu ; si je me trompe, cela se ferait que très rarement aujourd'hui encore. (Hei sief agefléckt, wat de Prof. Jos. Hess a séngem Buch »*Die Sprache*

der *Luxemburger*« (1945) zu dem Lëtzebuergeschen an der Kiirch schreift: „Erst seit Bischof Laurent und Hassenpflug in den 40er Jahren (1840) wurden bei uns Unterrichtssprache und Kirchensprache deutsch. Die Pfarrer wussten die Feste luxemburgisch zu benennen: Christi-Himmelfahrt = Här-Affertendag, Christi-Klamm-op-Dag — Léiffraweschdag, Léifftrakraudtag.) De *Salentiny* fiirt virun a seet: et sollt dach kee mengen, datt den hon. M. Spoo nët schreien an nët liese kënt (Rires). Hien hätt mat him an de Sektione (vun der Châmber) geschafft, et wir en zéien Aarbechter, e géif déi zwou Sproocher ganz gutt wëssen, an e géif maachen ewéi déi aner och. Iwwergens géifen d'Wieler vun hinnen erwaarden, datt, wann si s' an d'Châmber déite schécken, se da wéinegstens eng vun denen zwou Sproocher kënten. Wann nun awer den Här Spoo séng Ried fir de Budget op Lëtzebuergesch virbreet hätt, da géif hie virschloen „à titre de transaction, de laisser passer la chose pour aujourd'hui ; mais la Chambre prendra la décision qu'à l'avenir tout le monde emploiera la langue française ou la langue allemande.“

Sou gouf et och gemaacht, fir haut jo, mä fortun däitsch odder franséisch. Den C. M. Spoo schwätzt Lëtzebuergesch. Hien, wéi och déi aner alleguer mussen et viraus gewusst hun, well hien hat sech d'Ried iwwer d'Sprooch schéi propper opgeschriwwen. (Si steet ganz hannert dësem Artikel, grad esou wéi de Spoo sech s'opgeschriwwen a virgeliesen hat.) — An de Sektione muss virdrun dervu geschwat si gin, wéi et an engem Bréif un d'Luxemburger Wort gesot gët. — Am Bericht vun der Sëtzong as s' awer op däitsch gedréckt gin, well d'Stenografen se nët hätte kënnen matschreien. Si konnten et awer an der éischter Sëtzong, wéi de Spoo den Eed geleescht huet!

De Spoo äntwert op déi sëllege Bemierkonnen. Viraus muss hei gesot gin, datt, wann de Spoo a sénger Ried vun der däitscher

Sprooch schwätzt, hien d'Lëtzebuergesch mengt, sou wéi dat ugaangs ewell ernimmt gouf. E fänkt un: „Déi Fro, ob e Lëtzeburger Dëpetéierten hei, virum Forum vum Land, a sénger Hemechtssprooch ze rieden darf, ka guer nët a Betruecht kommen... Ons Sprooch as déi däitsch! An ech behaupten nach ewell, datt se vill méi al a vill méi éierewiert as, wéi dat sougenannt Houdäitsch, well honnerten an honnerte vu Joren as si geschwat gin, éier e Lessing, e Göthe an e Schiller bestaangen hun, déi dem Houdäitschen eréischt séng besser Gestalt gin hun... Ons Sprooch as ee vun de gesontesten a räichsten Idiomen vun der germanescher Zong...“ Hien as däermoossen iwwerzeegt, datt d'Lëtzebuergesch déi richteg Sprooch wir, fir an der Chamber ze schwätzen, datt e soe kann: „Et kann ä sech nach froen, wuerfir as den Art. 29 vun onser Verfassong déi zwou Sproocher gläichgestallt huet? Ganz sécher war et keen aner Grond as wéi deen: Et duerf keng aner Sprooch gebraucht gin, als wéi eng déi gidfer Mënsch am Land verstoe kann.“ Virdrun hat e gesot: „Et soll een den Escher Dëpetéierten ongeplot loosene, wann en et fir gutt fënt, a sénger Hemechtssprooch de wichtegsten a bedäitendste Kantong vum Land hei ze verrieden.“ — Da mengt en e géif et mat de beschte Riedner vun der Welt ophuelen „a wa se mat Engelzonge riede kënnen, ech gin eng Wettonk mat him an, datt ech, wann ech an der Hemechtssprooch rieden, zéngmol, honnertmol, jo dausendmol besser verstaange gin wéi hien, wann en an der friemer Sprooch riet... Ech ruffen d'ganz Land als Zeien derfir un, an ech hun an dësem Ament bei mir selwer och esou recht dat Gefill, datt ech heimat dem ganze Lëtzeburger Hemechsland aus dem Hierz eraus rieden. — Solle mir ons da wuel deer Sprooch schumen, woumat as ons Mammen ons allegueren an d'Liewen eraa gekësst hun, déi mir op hirem Schouss geléiert an déi mer un der Mammebrocht zougläich mat engem vun den héichsten an hellegste Gefiller, déi eng

Mënschebroscht schloen dun, aagedronk hun — dat Gefill, datt mir Lëtzebuerger hei zesuemen halen an en änegt Vollek vu Bridder sin?“ — Hie fiirt da laanscht déi „déi weider näischt wëssen a verstin, as wéi e puer Sätz an auslännescher Sprooch zu verbrieche, a sech nët entbléiden zu schreiwen, ons Hemechtssprooch wir nët salonfähég an et misst verbuede gin se hei, am Haus vun der Nattioun, an de freien Hale vum Vollek zu rieden. Mir wëllen en dat verzeien, trotzdem as se dat, wat se kënnen a wëssen och nach op Käschte vum Land geléiert si gin; mer wëllen hinne verzeien, well se nët wësse wat se dun; ...“ Hie mengt dann, wann aner Länner „hire Göthe a Schiller, hire Shakespeare a Byron, hire Jean Jacques a Victor Hugo, an esou honnert Heroë vum Gääscht hun, déi mir Lëtzebuerger jo och all héich an Eieren halen ... Mir aner hun onsen Dicks a Lentz, deen een dee Groussen, deen aneren den Herrlechen, déi an onse klenge Verhältnësser dat selwecht sin, wéi déi an hire groussen. Mir duerfe kës vergiessen, datt déi aner schon zënter Jorhonnerten un hire Sprooch kultivéieren, wou mir Lëtzebuerger eréischt zënter 1839 op onsenen ägene Féiss stin a vidrun ëmmerfort an enger friemer Sprooch bal spuenesch, bal franséisch, bal nidderlännesch, bal éisträichesch regéiert a kommandéiert si gin. Nu kuckt awer, wat mer an deem haalwe Jorhonnert wiirklech Grousses erreecht hun.“ Hie mengt: „op alle Gebitter vun der intellektueller Aarbecht stelle mir haut onse Mann, ganz besonnesch as e gewaltege Firschrack an onser Hemechtssprooch gemaacht gin, ewell an dene 50 Jor, datt mer Här bei ons selwer sin, hu mir ons e Schaz vu Volleksladder uegeluegt, défteg a frësch wéi d'Quell am Bësch, voll Humor a gutt Aart, wéi keen aner Land a Vollek schéiner opzeweisen huet.“ Hie bedauert, datt mir op engem Gebitt kee »Firschréck« gemaacht hun, op dem Gebitt vun der Justiz „an dat eenzeg an eleng aus deem Grond, well dat Gebitt guer ze stracks u séngen ale Formelen

an — un der friemer Sprooch gehalen huet.“ Hie schléit da vir „denen zwee lëtzebuerger Autoren ze follegen, déi ons de Wee gewisen, fir ons Hemechtssprooch zou enger Gebiltesprooch ze maachen. Loosst mer hirem Bäispill follegen, an hirem Gääscht virubauen, onsem Vollek séng Sprooch kultivéieren an nët noloossen, bis datt all Lëtzebuerger se esou wuel schreiwen ewéi riede kann. Mir setzen dann och onsem Land a Vollek Grenzmarken fer all Éiwegkät, vill stierker a sécherer, als wa mer eng bombesécher Mauer rondëm bauen déiten.“ Hien huet domat op déi Bemierkonge geäntwert, déi virdru gefall woren, déi wollten hun eis Sprooch wir gutt fir doheem, an der Wiirtschaft asw. Dann zielt en déi dräi Grënn op, déi him apaarti uewe leien. „Éischtens hun ech ons Hemechtssprooch iwer alles gier. Ech hu se geléiert a geschriwwe vu Kanddo un an et as déi Sprooch, déi ech wiirklech vun allen anere Sproochen am beschte praktizéiere kann.“ Zu elef Jor konnt en sech dem Lentz säi Lidd vum »Komper Kueb« opschreiwen an puer Jor spéider, „wéi onsem groussen Dicks säi »Scholttschäin« erschéngt as, du wor a blouf ech mäi Liewe laang derfir verkaaft. Ech wëll nët behaapten, datt ech en dichtéche Riedner an onser lëtzebuerger Sprooch wier, dat fällt mer nët aan, ower dat kann ech fräi eraus soen, datt ech mat all ménge Kräften derno striewe wäerd, hei an der Kammer esou gutt grammatesch a syntaxesch riichteg Sätz an onser Hemechtssprooch ze man, wéi aner vu méngen Häre Collegen se an der friemer Sprooch fäerdeg bréngen. A wann ech och am Sauerdall gebueren an erzuë sin, dann hoffen ech dach mat der Sprooch vun onsen Nationaldichtern op d'manst esou gutt zuwee ze kommen, wéi villeg aner mat der friemer Sprooch an a kengem Fall ons Sprooch esou ze malträtéieren, wéi déi friem esou häfeg gët, wann ä se hei am Land rieden héiert.“ — Mat dene Sätz äntwert en op de Virwurf vun dene villen Idiomen, déi mer am Land hätten. Hie gesäit d'Sprooch vum

Lentz fir déi richtig Lëtzebuenger Héichsprooch un, et as nach keng Ried vun enger Koiné. Hie schwätzt dat Stater a seet „ons, gier, genoch, fierdeg, sicher“ Wierder, déi am Sauerdall, wou hien opgewuess as anescht sin.

Säin zwete Punkt as „als waarme Frënd an Unhänger vum allgemenge Wiel- a Stëmmrecht, muss ech natiirlech drophalen, datt ons Vollekssprooch hei an der Kammer op d'manst déi selwecht Berechtegong huet wéi déi friem. Onsen Escher Kantong huet Léiergeld mat der friemer Sprooch gin; en hat laang genoch grouss Leit hei sëtzen, déi nët esou kéng woren, de Mond opzedoen an hir Menonk am Entresséi vum Kantong a vum Land auszedrécken, well se dat an der friemer Sprooch nët konnten an well se de Mutt nët haten, et an der Hemechssprooch virzebréngen.“ ... „An engem Parlament, dat aus alle Klasse vun der Bevëlkerong zesume gesat as, wéi et am »suffrage universel« jo muss sin, do as déi Sprooch, déi ons vu Papp a Mamm vun uralen Zäiten hier iwerkommt as, déi eenzeg, déi nach eng vernefteg Geltonk huet, déi eenzeg, déi no alle Säiten an an allen Ecke vum Land gutt verstaange gët ...“ — Et sin ëmmer an ëmmer erëm déi selwecht Punkten déi e wëllt hun: verstanen ze gin vun de Leiden alleguer, dat as nëmme méiglech duurch d'Lëtzebuergesch, dernieft natiirlech séng perséinlech Léift zur Hemechssprooch, an dann d'Wiel- a Stëmmrecht fir jiddereen. E politisch Schachzuch? Et kënn een et bal unhuelen, mä séng Ried dréit awer wuel esouvill ëm d'Biirgerrecht vun der Sprooch.

Mat der Sprooch as et schons esou wéi de Spoo seet. Nach haut gesäit een et op Schratt an Tratt, Leit déi nëmmen an der Kannerschoul e bësselche franséisch geléiert hun, hun dat mat der Zäit vergiess a verléiert.

Wuel kënnen déi allermeescht sech nach zer Nout hëllefen, mä mat engem en Diskurféieren, Gesetzer an aner Texter richtig ze

verstoen, dorunner bäissen sech dach en etlech d'Zänn aus. Wéi muss et dann eréischt déi Zäit gewiescht sin, wéi et esou schappeg mat de Schoule wor? Wéi nach 60, 70 an 80 Kanner an engem enken, klengen, stécksegen Zëmmer virun engem Schoulmeeschter a laange Bänke souzen? Déi gutt koume mat virun, déi aner bloufe sëtzen. D'Medercher, mäi Gott, wann déi kachen a brache konnten, dat goug déck duer! — Säin 3. Punkt geet dann och erëm iwwer d'Verstoe vun där friemer Sprooch, a besonnesch iwwer d'Justiz mat hirem apaarte franséisch. E freet: „As dat moralesch erlaabt, datt iwwert Haab a Gutt, Eier a Gléck, Liewen an Doud vun de fräie Lëtzebuenger Biirger an engem Sprooch plädéiert an ofgëuertel gët, déi néngzängt dervun nët verstin?“ — Hie mengt: „Dir Hären, d'grouss Iwwerzuel vun alle Lëtzebuenger sin an deem selwechte Fall (wéi en Däitschen, deen zu Nanzeg ëm déi Zäit zum Doud veruurtelt wor gin, säin Uurtel nët verstanen hat an et eréischt vum Gischtche gewuer gouf, wéi en erëm am Prisong war) ... Ech hun d'Gefill, datt muenche Bauer duurch déi friem Sprooch vun Haus an Haff verdräwen as gin, an datt muenchen aarmen Däiwel nët am Prisong séiss, wann nët an engem Sprooch, déi e guer nët verstoe konnt, iwwert hie pledéiert a gëuertelt wier gin.“ Hie gët engem zoukënftegen Affekot e gudde Rot fir eng brillant Karrier: „Da's deen d'Hemechssprooch ze stodéieren ... da kann e sicher sin, datt en déi meeschte Konnen aus dem Land krit a sech gutt derbäi steet (wann en da soss e bawen, éierleche Mann as)“ ... An da seet en: „Souvill ech weess sin ech den éischte Lëtzebuenger Dëpëtéierten, dee sech virgeholl huet, an der Vollékssprooch hei ze rieden. No mir wäerten aner kommen an d'Land wäerd nët schlecht derbäi fueren.“ — Den éischten Dëpëtéierten, deen sech virgeholl huet an der Châmber Lëtzebuergesch ze schwätzen, wäerd den C.M. Spoo gewiescht sin. Virun him hat awer an der Sëtzung vun der Regéierung 1848, wéi s'op

Ettelbréck ugaange war, wéinst der klenger »Revolutioun« an der Stad, den André (*Charles Mathias André* an nët de Charles Théodore André — s. *J. Milmeister* in *Hemecht* No 4/1968, S. 511) Dikrecher Dépetéierten, Lëtzebuergesch geschwat. D'Luxemburger Wort vum 28. Abrëll 1848 schreift doriwer: „Hr. André hat das Wort. Nach einer kurzen Einleitung in französischer Sprache, welche dahin zielte die Landessprache in den Debatten zu gebrauchen, und welche mit einem Citat aus den *Guêpes* des A. Karr »les droits d'un pays peuvent se débattre en patois« endete, begann er Luxemburger Deutsch zu sprechen. Er war ganz beredt und interessant war es wirklich, so wichtige Fragen, die er mit vollkommener Konsequenz löste in unserer Landessprache verhandeln zu hören.“ — No him koum dun den *Norbert Metz* un d'Rei, »er begann: „ich werde mich auch des Luxemburgischen bedienen, denn ich bin der Ansicht, daß die Stände sowohl als auch das Publikum alles genau verstehen sollen. Daraus ergibt sich, daß man nicht alles versteht, wenn französisch gesprochen wird. Warum bannt man also die französische Sprache nicht? . . .“ Am Bericht vum Wort heescht et da weider: Hr. *München* redete hierauf in hochdeutscher Sprache. Sein deutscher Ausdruck war sehr gut . . . Hr. *Wellenstein* (von Dreiborn) entschied sich in französischer Sprache . . .“ — Dat wir eng gutt Stäip fir den C.M. Spoo gewiescht, well e jo ëmmer ervirgehuewen huet d'Lëtzebuergesch géifen nët genuch franséisch verstoen an dofir misst Lëtzebuergesch an der Châmber geschwat gin.

An de Petitiounen, déi 1848 un d'Châmber kommen, gët ëmmer gefrot, an an dem Lux. Wort steet et ze liesen z.B. an där vun der Gemeng Siebenborn: 10) Einführung der deutschen Sprache als alleinige Nationalsprache, jede andere ist ein wahres Joch für's Volk . . . 19) Einführung des französischen Maßes, Gewichts und Münzfußes mit Beibehaltung der frz. Namen indem man

ihnen deutsche Endungen gibt.“ — D'Gemeng Gréiwemaacher freet ënner Punkt 25 „Einführung der (deutschen) Landessprache“ (Lux. Wort No 12, 30. April 1848 — cf. Maße im Uuchtkalenner 1969). Hei misst een awer, fir dat alles genee ze verstoen, wësse wéi d'Politik déi Zäit war; dofir as awer elo hei nët d'Plaz. —

Dann dem Spoo séng Schlussätz: „Op dat wat ech hei virgedroen hun, kann ech nët unhuelen, datt an der lëtzebuergischer Kammer eng Majoritéit sech esouwäit vergiesse sollt, eppes ze beschléissen, wat duurchaus géint ons Verfassonk wier a mir hei op dëser Stell ons Hemechssprooch, dat Schéinst an dat Hellegst wat e Vollek vun Haus aus besëtzt, nët erlabe géing. Eng Kammer, déi esou en Undrag unhuelen déit, déi géif der Konstitioun an dem Land e Fauschtschlag an d'Gesicht gin, op deen as d'Volek een Dag or den aner ganz sicher réagéiere géif. Un homme prévenu en vaut deux.“

Éier ofgestëmmt gouf, as nach eng Kéier iwwer séng Ried diskutéiert gin. De Président stellt fest: „Je constate qu'il y a divergences d'opinion entre l'hon. M. Spoo et la Chambre et probablement l'hon. M. Spoo ne nous convaincra pas.“ — Du freet den Dépetéierte *Prüm* (vu Clierf) d'Wuert. Et deet him leed, datt en dem sympatheschen hon. M. Spoo an dene genëreisen Iddiën nët kënnt zoustëmmen . . . „M. Spoo pense que le patois luxembourgeois est une langue. Il se trompe. Le Luxembourgeois varie, comme tous les dialectes, d'une contrée à l'autre et même d'un village à l'autre ; si nous en permettons l'usage, nous finirons par ne plus nous comprendre dans cette enceinte. (De Spoo: Ou!) Je le prouverai par un exemple. Supposons pour un instant l'usage du dialecte introduit dans cette chambre et que notre hon. Président se voit forcé d'interrompre un des orateurs, soit pour le rappeler à la question, soit pour le prier d'abréger son discours. Si ce député est un naturel du Pfaffenthal, il répondra: „Ech si gläich

fierdeg.” Si au contraire le député est un descendant des anciens Cerésiens, il dira dans le vieux parler de Wolwerdange: „Ech se jeng réid” (Hilarité). Je suis persuadé qu’un grand nombre de membres de cette assemblée auraient de la peine à saisir la portée de la réplique... Il est donc évident que notre dialect a tant de variantes qu’on ne saurait le considérer comme une langue. Ensuite l’hon. M. Spoo a dit *que le luxembourgeois était une langue nationale. Cela n’est pas exacte.* Le Luxembourg a toujours été un pays bilingue ; de tout temps on s’est efforcé de lui maintenir ce caractère, et cela pour combattre les empiètements de l’étranger, aussi bien la germanisation que la francisation... C’est pour consacrer ces traditions que l’art. 29 de la Constitution maintient l’usage des deux langues. Le dialecte qui est parlé actuellement dans la capitale (dem Dicks an dem Lentz séng Sprooch) et qui d’année en année se mélange de plus de locutions allemandes, n’est pas notre langue nationale... Ne rompons pas avec les traditions anciennes, pour que nos neveux ne puissent pas nous accuser un jour, nous les successeurs des anciens députés des États, d’être restés le cœur de l’ancienne patrie, mais d’avoir tué l’âme vivante de la vieille nation luxembourgeoise.” (Approbations). — Nach eng Kéier kënnt de Baron de Blochausen. E schwätzt dem Spoo rëm eng Kéier schéin. Zënter 50 Jor hätt d’Land séng Autonomie a wir vun den Noper respektéiert, d’Gesetzer wiren däitsch a franséisch „nos traditions sont faites ainsi, et je ne crois pas que nous avons un motif de rompre avec elles. Je regrette certainement de ne pas pouvoir insister pour accorder à l’hon. M. Spoo le droit de prononcer des discours en luxembourgeois (De Spoo: J’ai mon droit)... vous n’avez ce droit que si la Chambre le reconnaît... tant que nous sommes ici, nous avons été envoyés dans cette enceinte pour y parler français ou allemand. Jamais on n’a posé à aucun électeur la question de savoir, si l’on devait par-

ler luxembourgeois dans cette enceinte et changer toutes les traditions. Non, Messieurs, tout le monde le savait, en nous envoyant ici, que nous y parlerions français ou allemand. Mais, Messieurs, nous sommes ici du même droit que l’hon. M. Spoo (Bravo!) et notre droit, j’espère qu’il le respectera aussi bien que nous avons respecté le sien...” (Spoo: Certainement) — Hie biet dann de Spoo nees eng Kéier kee Sträit an d’Haus ze bréngen a franséisch oder däitsch ze schwätzen, hie kënnt et jo „il le fera en se soumettant à la décision de l’assemblée générale, quelle qu’elle soit”. — De Président verlaangt dono eng Décisioun vun der Châmber „pour savoir d’après son sentiment, il doit être permis de se servir de l’idiome du pays dans nos débats publics”.

Mat 30 Stëmmen dergéint, eng Enthalong, eng derfir, gët de Spoo ënner den Dësch gestëmmt. De Brincour, deen sech enthalen huet, seet woufir en nët derfir an nët dergéint wir: „La question constitutionnelle n’est pas claire à mes yeux, et, d’autre part, quant à la question de convenance, qui a été soulevée ici, l’hon. M. Spoo vous a prouvé par son discours qu’on peut très bien exprimer, à l’aide du patois luxembourgeois, des idées élevées et des sentiments profonds.”

De Président mengt dono, et wir dann esou: „Cette sanction me semble devoir être que les discours prononcés ici en idiome du pays ne seront pas reproduits ni au compte-rendu officiel ni à l’analytique, sans préjudice du droit pour le président d’ôter la parole au député qui, malgré la défense de la Chambre voudrait se servir de l’idiome du pays.” —

De Baron de Blochausen mengt et wir néideg „maintenant d’introduire dans le règlement une disposition additionnelle. Je pense que le Bureau pourrait, d’ici demain, la formuler par écrit et la présenter à la Chambre, de manière à ce que personne ne puisse dire que la question n’a pas été clairement posée. (Assentiments)”.

Den »Incident« an der Chamber as eriwwer. Et duerf kee Lëtzebuergesch an der Châmber geschwat gin — an et huet gedauert bis 1945, no deem schreckleche Krich, éier d'Lëtzebuergesch Biirgerrecht an der Châmber krut. Den analytesche Kammerbericht bréngt esouguer vun 1945 bis den November 1949 d'Rieden an aner Saachen op Lëtzebuergesch. Dat Däitsch wor an där Zäit verhaast wéi nach nimools virdrun. Wéi dun déi éischt Roserei eriwwer war, as d'Lëtzebuergesch, bis haut nach, nieft dem franséischen an der Chamber bliwwen, awer méi spéit am Analyteschen op däitsch iwwersat gin. Viru 1945 hat d'Lëtzebuergesch awer ëmmer säi Recht an de *Gemengerootssëtzong* gehat. (De Gemengerootsbericht vun der Stad Lëtzebuerg as nom Krich 1940/45 an där Sprooch gedréckt gin, wéi d'Riëden am Konsell geschwat gouwen, bis en d'Châmber nogemaacht huet, de Bericht kiirzt an d'Lëtzebuergesch op däitsch bréngt. Déi franséisch Rieden an Interventione sin am Bericht op franséisch.)

Hannesch an d'Jor 1896. Gouf et e Stuurm am Land, wéi de Spoo et gemengt hat? Am meeschten enzonnen huet sech d'»Luxemburger Nationalzeitung« zu Chicago, déi de 7. Januar mat engem décke schwaarze Buert erauskoum. Hei am Land sin d'Zeitongen nët esou wäit gaang. Wat hun se geschriwwen:

Luxemburger Wort. 10. Dezember 1896. „Die heute in Angriff genommene allgemeine Budget-Diskussion wurde in ihrem Verlauf unterbrochen durch die Zwischenfrage, ob es einem Deputierten erlaubt sei in Luxemburger Mundart seine Gedanken zum Ausdruck zu bringen. Hr. Spoo wollte bei der Budgetverhandlung auf Luxemburgerdeutsch das Wort ergreifen... Die bei Herrn Spoo vorherrschenden Gründe sind anzuerkennen; er wollte die Sprache des Volkes reden und von demselben verstanden werden, denn er glüht vor heftiger Be-

geisterung für die Heimatsprache, die er sich zum Lieblingsstudium erkoren hat, und bei der er mit Genugtuung den großen mannigfaltigen Wortschatz treffend hervorhebt... Auf das Luxemburgerdeutsch läßt sich der in der Verfassung geforderte Begriff »Sprache« schlechterdings nicht anwenden, viel weniger darf man ihm im Ernst vor dem klassischen Hochdeutschen den Vorrang als deutsche Sprache beanspruchen...“ — Am Kommentar zu där Sëtzong schreift d'Wort dann, et wir nët an der Rei, datt dem Spoo séng Ried nët am Analytesche Kammerbericht stéing, si wir jo virun der Sanktioun gehale gin, déi d'Lëtzebuergesch an der Châmber verbidde sollt. An iwwregens hätt de Kammerbericht och en aneren Zwëschefall iwwergaang. Bannt der Ried vum H. Spoo hätt den H. *Bian* geruff: „Wenn Sie nicht hier wären, das Volk würde Sie nicht mehr hierher schicken.“ Déi plomp Bemierkong gouf dem Spoo „offenbar das Recht, den Schutz des Präsidenten anzurufen“.

Am *Wort* vum 11. Dezember steet hannert dem Kammerbericht e Bréif un d'Redaktion zu där Affär ënner dem Titel: Unsere Muttersprache. „In der Sprachenfrage ist Herr Spoo, Abgeordneter für Esch, gestern unterlegen; ich bedauere es, denn das gute Recht war auf seiner Seite. Von seinen Gegnern, welche zu den besten Kräften unserer Kammer zählen, hat keiner stichhaltige Gründe anführen können, und so bleibt die Frage im Prinzip offen, wenn auch unsere Muttersprache einstweilen aus dem Abgeordnetenhaus verbannt ist. — Die *Einführung der Luxemburger Sprache als Lehrgegenstand in unseren Schulen möchte ich nicht befürworten, doch war die barsche Abfertigung des dahinzielenden Antrags in den Sektionen nicht am Platze*. Eine Grammatik und ein Wörterbuch sind notwendig, wenn unsere Sprache sich erhalten soll, und Pflicht der Landesvertretung ist es, zu solcher Arbeit anzuregen.“ — No deem Bréif muss de

Schreier genee Bescheed gewousst hun, well et geet soss néierens Rieds vun »der Einführung der Luxemburger Sprache als Lehrgegenstand«, et gët och néierens vun engem »Wörterbuch« e Wuert ernimmt. Wor et e Frënd vum Spoo, deen de Bréif geschriwwen huet? Dann hätt de Spoo sécher och fir d'Lëtzebuergesch an der Schoul geschwat. Eent as sécher: et war déi Zäit eppes an der Wier, well d'»Wörterbuch« huet 1897 ugefaang, wéi d'Regierung durch »Kammerbeschluß vom 19. Februar 1897«, knaps dräi Méint derno, e Kredit vun 3 000 Frang gestëmmt huet, an eng Kommissioun agesat gouf „behufs Sammlung und Aufzeichnung unseres nationalen Sprachschatzes“ (Vorwort: Wörterbuch der luxemburgischen Mundart. 1906 S. IV). Hat de Spoo och do d'Hand am Spill gehat? — D'Wort mécht e Kommentar zu deem Bréif: N.B. Die Hauptabsicht des Escher Abgeordneten wird darin bestanden haben unsere Muttersprache durch den Gebrauch in der Kammer den fremdländischen Gelehrtensprachen ebenbürtig an die Seite zu stellen, ähnlich was der flämische Abgeordnete Coremans bezweckte und kürzlich nach 66-jährigem Kampfe erreichte. — Bei der jetzigen Stimmung wird es lange währen, bis unsere Volkssprache, durch die Bemühungen der Privatinitiative gepflegt, verbessert und gereinigt den Fuß über die Schwelle der Kammer oder des Justizpalastes setzen wird. *Doch dieser Augenblick soll einmal kommen, wenn vielleicht auch erst nach langen Jahren.* Bis dahin muß sie sich noch in den schlichten »Hallen« der Gemeinderäte heimisch fühlen, wo es keinem Menschen einfallen wird, französisch oder gutdeutsch zu reden.“ — Den 11. Dezember 1896 heescht et am Wort: „Die Generaldebatte des Budgets wurde durch die Rede des Herrn Spoo wieder aufgegriffen... Hr. Spoo entwickelt dieses Mal in französischer Sprache seine volkswirtschaftlichen Grundsätze und Bestrebungen.“ An dann: „Die gestern im analytischen Kammerbericht vermißte Re-

de des Herrn Spoo ist heute veröffentlicht worden; gestern wurde sie übergangen, weil die Stenographen sie nicht hatten aufnehmen können.“

L'Indépendance Luxembourgeoise. No 345 10 décembre 1896: „Un incident aussi gai qu'important a marqué le début de la séance d'hier... S'exprimant en patois luxembourgeois l'hon. député développe avec un vrai talent oratoire quelques bons arguments. Si dans son discours de longue haleine l'orateur a su trouver des expressions bien choisies, il a aussi surpris et fait rire ses auditeurs par des descriptions exagérées entremêlées de quelques erreurs... La question vient d'être tranchée par la Chambre, mais qui oserait affirmer qu'elle a définitivement disparue. Elle pourra bien renaître avec les questions si intéressantes de la révision de la Constitution et de l'abolition du cens électoral...“ — Interessant as nach eng Notiz déi nieft dem Bericht steet: Incident du tribunal correctionnel. Le témoin, un vieux paysan, dépose en luxembourgeois. — L'avocat du prévenu présente une observation en français. — Le témoin de lui répondre de suite dans la même langue. Me L... „Un argument pour ceux qui ont interdit l'emploi du patois luxembourgeois à la Chambre.“ (Le témoin est luxembourgeois, donc il comprend et parle le français.) *Obermosel Zeitung.* 10. 12. 1896. „Nachdem Herr Spoo bereits in der Eröffnungssitzung der Kammer seine erste Rede in der Luxemburger Mundart gehalten hatte, schickte er sich an, zu dem Budget ebenfalls in Platt zu sprechen, als er von dem Vorsitzenden unterbrochen wurde... der Gebrauch dieses Idioms nicht zulässig erscheine.“

An der *Luxemburger Zeitung* vum 10. 12. 1896 as bal horgenee dee selwechten Artikel wéi an der »Obermosel«, mat engem Kommentar: „Wir können der Kammer nur Glück dazu wünschen, einen Beschluß gefaßt zu haben, der eine Gepflogenheit ver-

hindert, die, wie Herr Simons sagte, dazu angetan wäre, das Niveau der Debatten herunterzudrücken und dieselben einen bedauerlichen Ton der Familiarität, wenn nicht gar der Trivialität zu bringen . . .”

Sou wor et viru 75 Jor, 1896.

Wat soll een dann am Jor 1971 zu all deem soen? Misst een nët och déi politisch Lag am Ganze matkucken an analyséieren. Soll een nëmmen drop hiweisen, datt wuel 1896 an de Sektounen driwwer debattéiert, d'Lëtzebuergesch duurch de Spoo 1912 an d'Schoulgesez koum a se bal all, un der Spëtzt de Staatsminister Paul *Eyschen*, nëmmen Gutts ze soe woussten, den Paul *Eyschen* eng laang Ried iwwer d'Lëtzebuergesch gehalten huet, datt den Nik. *Welter* du dat éischt Bichelche fir d'Schoule gemaacht huet, dat ëmmer ërem nei opgeluegt as gin an haut nët méi ze kréien as, datt ewell zënter Joren op en Neit gewaart gët, fir de Schoulemeeschteren eppes an d'Hand ze gin; datt zënter 1945 d'Lëtzebuergesch och an den

zwou ënneschte Klasse vun de Mëttschoulen um Programm steet, datt bei Naturalisatiounen vun 1937/38 u gefrot gët, ob deen, deen sech wëllt naturaliséieren loossen Lëtzebuergesch kënnt a wéivill en es kënnt; datt den zwäten Dictionnaire, vun deem Rieds wor, am Jor 1906 erauskoum, fir deen 1897 eng Kommissioun genannt as gin, an zënter 1950 en neien drëtten am Gaang as erauszekommen vun deem elo ronn 1500 Säiten an dräi Bänn gedréckt sin an an e puer Jor ganz fäerdeg as; datt eng Lëtzeberger *Grammatik* vum Robert *Bruch* zënter 1954 do as; datt mer 1946 eng *offiziell Schreifweis* kruten, déi bal kee schreift; déi aus dem neie Lëtzeburger Dictionnaire vun dene meeschten ugeholl gët; wéi et elo gaangen huet, datt vun 1967 un d'Lëtzebuergesch nees méi an d'Kiirch erakomm as? An datt d'Profezeiung vum Luxemburger Wort aus dem Jor 1896 »nach langen Jahren« am Jor 1945 Wiirkechkeet gouf? Nëmmen dat wir eng aner laang Geschicht.

Krëschtmount 1971

Heng Rinnen

Hömechsspröch

an der Kammerd'atzongk fun 9. D'ezember 1896.

D' Frö, op e lëtzeburger D'putéierten hei, f'imm Forum funs Land,
 a senger Hömechsspröch z' rieden darf, ka g'w' n'et a Betröcht kommen
 si as geréigelt durch den Art. 29 fun der F'assongk, d'ien onsen H'ier Präsi-
 dent elo grad u'gefeert h'ut, a fir m'ich ganz a g'w'or entsch'ed.

Ons Spröch a té fransk'esch, k'ien englesch, k'ien nidd'erlandesch,
 k'ien spanesch, k'ien italiénesch, si as n'et ruménesch, n'et k'ens'esch, n'et
 k'irt'esch, n'et russesch an och bécher n'et skandinavesch. Wat soll
 dann nach aneschter fir ons iw'réch bleiven als mé, **deitsch**
 wa mer den Tür durch ganz E'ropa gem'acht h'unt?

Ons Spröch as té deitsch! an'ich behäp'ten nach ew'ell, dat se fil
 mé a' a fil mé érenw'iert as mé d'at s'ögenant Hödeitsch, w'ell homerion
 an homerite fu j'oren a si g'eschw'at gin, éer e Lessing, e Göthe an e Schiller
 best'ängen h'unt, d' d'enn Hödeitschen er'scht s'ing b'esser Gestalt gin h'unt.

Ons Spröch as é fun de gesont'erten a r'ichsten Solionnen fun der
 gem'ainescher Z'ong. Wann té neideitsch G'leerten emol an d' F'erleén-
 h'et kommen, w'ö se dat r'echt W'ort s'iche sollen fir éng n'ei Idé ausze-
 drécken, da k'innen se s'ich um ons w'ennen: Mir k'innen k'innen e
 feierf'erte G'eldschäp soll k'örperen Spröchp'ierken a W'ierder ersch'l'ézen,
 w'ö se s'icher dat R'echt f'annen.

Iw'récheno as mir n'et bekant, datt érgendw'o an der Welt éng
 akad'emie best'eng, d' f'estst'ell' g'ew, w'ell'ich as égentlich té r'icht'ich
 deitsch spröch w'ien, op et w'is oder éng áner ab.

Lëtzeburgeresch as also d'äisch am huet sei Verfasser onkrächt hei.
 ons Verfasser onkrächt erögnor sei: „L'usage n'en peut être limité“.
~~Ried d'äisch wé et iech gël~~ Et wélt doch sicher seën: Ried
 d'äisch wé et iech gël, a ganz beronnenesch: Et soll en den Escher
 députéierten onggeplôt loszen, wann en et fër guet fëunt, or senger
 Hämmechsspröch de nichtécher a bedeutendsten Krantong fun
 Land hei ze ferlieden.

Et kann'e sech och nach fëen, wuorfir as den Art. 24 fun onser
 Verfasser onkrächt d'zwo Spröchen gëuegerläch huet? Ganz sicher war
 et hien aner Grund as wé d'ien: Et duorf keng aner Spröch gebräuch
 gin, als wé eng d' giedfir d'ersch am Land ferstoe kann.

Am nun hueten ech et op wann beschte Riedner aus dem ganze
 Lëtzeburger Land, a wann en och d' Honcht fun engem Demosthenes,
 fun engem Bossuet oder Mirabeau huet, oder sollt en och, wé den
 apostel Paulus a senger Epistel un d' Korinther pët, mat Engels-
 gongeriède kënne — ech gin eng Wellonk mat him an, docht ech,
~~wann ech an der Hämmechsspröch rieden~~
 zengmol, honnertmol, so dausentmol besser ferlänge gin wé hien
 wann en an der fëiner Spröch ried, an zwuor net eleng kannécht
 onse politesche Gränzen, ma nach wéit driver ewéck, fun der
 Lör aus, wé onre berümte Blannefang nach haut an der gerdüolener,
 nun och fëiner Fërd rët, bis op den Hégplateau fun der wäler,
 vénéraabelen Ardvenna, fun der Kyll bis hammer den affener
 Weier, eröweid wé d' Lëtzeburger Kong blénkt a Gott am
 Himmel Lidder sengt. Ech ruffen d' ganz Land als Zeien
 derfir un, an ech him an diesem Anient bei mir selwer och esö

nicht dat Gefill, dass ich heimmatt dem ganze Lëtzeburger Hémétsland
aus dem Hiérs eräus rieden.

Solle mir ons da wuel der Spröck schünnen, wömmatt as ons
Mannen ons alleguorten an d'Liéven erä gelaéssst hurr? dé mir
op hirem Schös geleéert om dé mer um der Mannnebrocht zögleich
mat irem ^{der} füm hégsten an héléchste Gefiller, dé ing Menschebrocht
schlön dun, ägedronkt hurr — dat Gefill, dass mir Lëtzeburger
trei zeshümmen hüllen an en onécht Folla zu Brüdder sin?

„An d'leid an der Hémécht, wé hurr éch se gier.“

As wa füm en allen e Brüdder éch wieser“,
singt onsen hèreleche Michel Lantz. Wuel gér et Scribifarens am
Lëtzeburger Land — Gott sév es gedankt, hir Zuol as kleng an éch ként
se op e puor Fanger füm dāser Hand erozfällen — dé weider néischt
wessen a ferstimm, as wé e puor Sätz an auslénnescher Spröck
ze ferleriechen a sech nít entbléiden ze schreiven, ons Héméchts-
spröck wieser nít salonsféch an et misst ferbuode gin, se hei, am
Häus füm der Nation, an de freien Håle füm Folla ze riedlen.

Mer wéllen en dat ferzeien, trotzolém as se dat, wot se können
a wéssen och nach op d' Késchte füm Land geleéert si gin; mer
wéllen e ferzeien, wéll se nít wéssen wot se dun; over füm
invert esö cotilinaresch Existénzen, dé schreiwre wé se bezuolt
gin, a füm invert dé, dé se bezuolen.

Äner Félker hurr hire Göthe a Schiller, hire Shakespeare
a Byron, hire Jean Jacques a Victor Hugo, an esö honnerten
an honnerten Héroe füm Géscht, dé mir Lëtzeburger jo och alle

hëg on Ëeren hâien an wir d'enen hire Lichtgedanke mir ons nach
 bis an d'grô Aller ergêzen. Mir ammer him ousen Dicks an ouse
 Lantz, d'ën de Grössen, d'ën âner den Hêrrelechen, d'ën an ouse
 l'longe Ferhêltnêssên, ^{dat sôlwech t'ën} wê d' d' an hire grôssen. Mir dûrfe trêss
 fergêzen, dait d' âner schon zênter Jôrhonnerten un hire
 Sprôche cultivêeren, wô mir Lëtzeburger erêcht zênter 1839 op
 ousen Ëgene Fêsse sin a fêrdum êimmerforten an ênger frêimer
 Sprôch, bal spûnnesch, bal f'ansêsch, bal niddelêmmesch, bal êstreich-
 esch reigêert a f'ommedêert si gin.

Nu kuckt over, wô mer an dem hâlewe Jôrhonnert wêrehe:
 Grôsses erêcht him: Nêl cleng a politescher a socialer Bezôuch,
 ma op alle Gebidder f'ën der intellectuellen Ârbêcht stêlle mir haut
 ouse Man; ganz besonnnesch over as e gewaltêche Fêrschraack
 an ousen Hêrnêchsprôch, gemêcht gin, ewêll an d'ene 50 Jôren ~~f'ën~~
 dait mer Hêr bei ons b'elwa sin, hu mir ons e Schôltz fu Follêksliddern
 ungelêugt, d'êfêch a frêsch wê d' Quêll am Bêsch, voll Humor a gudd
 Ârt, wê k'ën âner Land a Follêk schêner opzeweiden lûdt. A
 wann nach weider 50 Jôer durch d'Land gânge sin, dan hu mir
 e Commiersboch f'ën Hêrnêchsliddern, dait de lidderbêcher f'ën
 de frêime Lîmer durchaus d' Stâng hêle kann. Over, wê d' êng
 Âusnâhm bei allem gêt, datt onis-opersô muss êch Eder constatêeren,
 dait min op êngem Gebidd stôe si blivên a k'ê Fêrschreck gemêcht
 him, an dait ênzêch an cleng âus dem Grund, wêll dait Gebidd gûar
 ze stracks n'pêngen âle Formeln an — un der frêimer Sprôch
 gehâlen lûdt. Êch mîngen ons justiz, op d' êch nach zêchtkommen.

Uns, zwö lëtzeburger Autoren hun ons de W'e gewiben, fir ons Héméchspröch z'enger Gebildespröch ze mächen. Doss mer hiren Beispil folléchen, an hiren Gëschit firubauen, onsem Folléls ieng Spröch kultivéieren an net nöllegen, bis datt all Lëtzeburger se or esö wuel schreiwere ewé riede kann. Mir setzen dann onsem Land à Folléls Grenzmarken fir all Ëmégkët, fill stierker a secherer, als wa mer eng bombesicher Mauer rondem bauen dëten.

Ëch hun umer nach drei òmer wichtécher Grënn, dé mich bestëmmt hun, hei a kenger frëmer Spröch ze rieden. Dë drei Grënn sin e më wichtéche wé den äner; se gin, wé eis an der Muséik sët „crescendo“ an et sin dë hei:

Ëschterns hun ech ons Héméchspröch invert alles gier. Ech hu se geliert a geschriwen fu Kandolô an an et as dë Spröch dé ech wirklech fun allen äner Spröchen am bëschte praktizéiere kann. Schwi 1848, wé ent fun den échte Kammer fun onsem hërléche Mechel Lutz senger schöner Lyrik, „de Komper Knab“, eräuskom, kont ech mir datt Liedel och schon opschreiven, an e puor Jöer spëder, wé onsem grössen Diktatör „Schollersheim“ erschéngt as, dū wër a blöw ech mei Liéve läng derfir verkäpt. Ech wëll nu net behäupten, datt ech en dichterleche Riedner an onser Lëtzeburger Spröch wër, datt fällt umer net an, umer datt kann ech frei eräus soen, datt ech mat all mänge Trüpfen, derno ströme werd, hei an der Kammer esö guddel grammatisch a syntaxesch richtlech Sätz an onser Héméchspröch ze m'a'n, wé äner fu mengers Hère

collègen se an der frëmer Spröck fërdlech brengen. U woum
 ick ^{och} am Sauerdal gebuoren an erzuert sin, dan hoffen ick doch,
 mat der Spröck fun ousen Nationaldichtern op d' mannst esö
 gudot zerné ze kommen, wé filléck äner mat der frëmer Spröck
 an a bingem. Fol uns Spröck esö ze maltrëtteren, wé dë
 frëm esö hëfêch gët wann e sex hei am Land rieden heert.

Zwëtens, als e wärmte Frëndt an Anhänge fun allge-
 minge Wëll - a Stëmmerécht, muss ick natürléck drofs hâlen,
 datt ons Folclassspröck hei an der Kammer op d' mannst
 dë dëlvrécht Beréchtigong hüt wé dë frëm. Ouser Escher
 Kammer hüt Lëergetel mat der frëmer Spröck gin; en hüt
 lëng genoch grövz Leid hei sêzen dë nêl esö këng wôrens, dë
 Mond dë opgedrêen an hie Mémont am Entrée fun Kammer
 a fun Land auszdrêchen, wêl se dât an der frëmer Spröck
 nêl konten a wêl se de effudat nêl hâten, et an der Heiméck-
 spröck fîrzebrêngen.

an ینگem Parliamênt, dât ons alle Klasse fun der
 Befêlkerong zernomme gesôt as, wé et am «suffrage universel»
 so muss sin, dō as dë Spröck dë ons fu Papp a effum fun
 wâlen kênren hîer inerkomt as, dë ینگ dë nach ینگ fer-
 nênestêgh Gêllong hüt, dë ینگ dë no alle Sêten an
 an allen Êcke fun Land gudot ferlânge gët, wêrend dë
 frëmen Ausdruck fernênestêcher Wêl nêischt weider ber-
 spröche kann, als wé toleréert ze gin, wêl et nach Leid am Land
 gët, dë hie Erzéont an der frëmer Spröck fêrt hîen.

Mein drölle Grund as d'err, 'ech sön et recht eräus, datt
 ons Lëtzeburger Folék lóng ~~gensch~~ genoch, zo, fill ze lóng mat
 der främer Spröck inwert d'Öere geschlön as gin. As dät moralesch
 erläßt, datt inwert Håps a Gudd. Ëer a Gléck, Liëven an Död
 fun de fräie Lëtzeburger Bürger an ñnger Spröck plédoert an
 ofgerichtet yet, dé neng Zéngtel derfun nêl verstinn?

Nach an de lëschen Dég konte mer an den Zeidonke liëven,
 wê dë firéck Woch e Mörder, en Dëitche, fun den Arsisen zo
 Karmzéch zum Död ferurteilt as gin. Fun der ganzen Verhandlung
 a fu sèngem Urteil hüt d'err Unglëchens nêl é Wort ferstängen
 an en lunt sich glëchfël fun de Gendärmen offëere gelöst.
 Grësch wê en erëm am Prisong wör, hüt e Beamter den
 deitsch kont him sei schrecklich Lös motogestelt.

Gir Hëren, d'güer Inverzuol fun alle Lëtzeburger sin an dem
 sëlwechte Fal an d'Beispiller derfir lëzen séch mat der
 hünnerken n'fëeren. Ech hün d'Gefill, datt münche Bauer
 durch dë fräim Spröck fun Håus an Haff ferdriven as
 gin, an datt münchen ärmel Deivel nêl am Prisong sasz,
 wann nêl an ñnger Spröck, dé é güer nêl ferstoe kont, inwert
 hie plédoert a gerichtet wies gin.

Ech m'isch bei dëser Gelëenhët ñngem zöhénneftëche
 jongen Afeköt e gudder Rôt fir ñng brillant Karriër gin. Dës
 d'err, d' Hënnëchsspröck ze stollëeren, ~~as~~ séch als Mëschter
 drän auszubilden an all sèng Plédojëen op lëtzeburgesch
 ze hëlen. Wann en dâ sos e keräven, 'erliche Mann as,

da kann e sicher sin, datt en dē mēscht Rouven an
Land l'it a sēch gudd derbei stē.

Lo fil'ich wēss, sin ich den ēschte Lëtzeburga Deputéierten dē
sēch l'ingehol' hāt, an der Folékspröch bei ze rēden. No mir
wēden nach āner kommen an d' Land wēd nēt schlecht
derbei fuoren. Am Gēgentēl, et wēd e ganz neien, freie
Gesicht invert ol' Hēgsten an ol' Dēlke fun Lëtzeburga Land
a Foléks gēen, wann ēmol seng Spröch op eng gebilt
āt a Weis fol zur Gellouk kēnt

Op dāt, wot ich bei l'ingebroen hūn, kann ech nēt
unhōlen, datt an der Lëtzeburga Kammer eng
Majoritēt sēch esōweid fergēsse soll, etapes ze beschlēszen
wāt durchaus gēnt ons Ferfassouk nēr a mir bei op
dēser Stēll nēt ons Hēmēchspröch, dat Schēnst an dat
Hēlēchst wat e Foléks fun Hāus āus besēht, nēt erlābe
gēn. Eng Kammer, dē esōen Unbrāg unhōlen dāt,
dē gēn der Constitutiōn an dem Land e Fārscht-
schlāg an ol' Gesicht gin, op dēn as ol' Foléks en
Rāg or den āner ganz sicher réagēren gēn.

100 Joër Renert

Am Joër 1872, no 6 Joër Aarbecht, huet zou Wolz eisen Nationaldichter Méchel Rodange de »Renert« zu engem gudden Enn bruet an am selwechte Joër gouf e fir d'éischt gedréckt.

1972 as fir äis duerfir e grousst Gedenkjoër, an aus dësem Gronn huet d'»Actioun Lëtzebuergesch« bei der Postdirektioun ugefrot, datt en Erënnerungskäppchen erauskim. Et as äis och gär zougesot gin.

Mir sin dem Méchel Rodange dat schëlleg fir säi groussaartegt Wierk. Ganz vill gouf jo ewell driwer geschriwen, mir hun hei och nët wëlles op eneits drop anzegoen, wéinstens nët elo an op dëser Plaz. Eng Iddi, déi an deer enger an aner Versammlong vun der »Actioun Lëtzebuergesch« an am Zesummenhank mam Méchel Rodange ervirbruet gin as, sief awer ugekënnegt: Fir äis Lëtzebuerger, a speziell fir déi déi no äis kommen, wir et schéin a sécher ubruecht, wa mer enges Daags kënnten an engem »Haus fir Lëtzebuerger Dichtung a Konscht«, iwert dëse grousse Lëtzebuerger, grad ewéi iwert eis aner grouss Landsleit Dicks, Lentz, Spoo, Duchscher, Welter, Goergen, Siggy vu Lëtzebuerg, a wéi s'all heeschen, alles zesummebréngen, alles iwwer hiirt Schaffen an hir Wierker, wat eis Hemecht a séng Sprooch ugeet, a jidfereen, deen sech interesséiert, misst do fräien Zougank hun.

Mir wäre frou, géingen sech Frënn a Bekannter mellen, fir dës Iddi opzegräifen a virunzeféieren. Är Mänong géife mer gär héieren!

E. Schmit

De Blanne Mäerten

Jidfer Lätzebuerger kennt de Jhang de Blannen, deen d'Schueberfouer gegrennt huet an zu Crécy erschloe gouf. Vill Leit hu sécher och vum Blannen Theis héiren, dee mat sénger Fra Bäerbel a séngem Hond vun Duerf zu Duerf gereest as fir op de Kiirmesse Gei ze spillen. Huet Dir dann och ewell vum Blanne Mäerten héieren? Nët? Dann erzielen ech Iech e bèsse vun him.

De Martin *Holweck* war 1849 zu Veianen gebueren. D'Leit erzielen, en hätt fir Schoulmeeschter geléiert, awer durch e Schwier wir e blann gin. Doropshin as heen, grad wéi de Blannen Theis, ueter d'Land gezunn an huet mat sénger Harmonika Danzmusek fir d'Kiirmes gespilt. Dat war u sech näischt neits, well »d'Veiner Geeken« waren zanter laanger Zäit bei all Kiirmes derbei. Virun der Kiirmes koumen »d'Veiner Wéiserten«, déi d'Haiser »gewéisst« hun. Wann de Kiirmessonndeg bis do war, hun d'Veiner Musikanten sech a fanne loosst, fir Danzmusek ze spillen. Mat hire geckege Spichten hun si sech no an no de Numm »Veiner Geeken« verdingt. De Blanne Mäerten awer huet nët nëmmen Harmonika gespilt, hien huet och séng äge Liddercher gemat a gesongen. Déi meescht haten eng einfach Weis, déi hee selwer erfond hat. D'Wierder hun alt recht a schlecht gereimt, mä d'Leit haten dës Lidder gären, well se vu Saachen erzielt hun, déi an hirer Zäit geschitt sin. Dat bekanntst vu sénge Lidder as dat vun der *Fielzer Eisebunn*:

1. Déi Fielzer hun eng Eisebunn,
schnell ewéi de Schleek juchhee.
Déi kouw all Dag e puer Stonnen ze spéit,
schnell ewéi de Schleek juchhee.
Se hiewen, drécken, 't geet nët un,
schnell ewéi de Schleek juchheirassa.
Du gi se mat Klépplén hannendrun,
schnell ewéi de Schleek juchhee.
Refr.
Dat raut se sou, dat raut se sou,
se gi säi Liewen nët méi frou,

dat raut se sou, dat raut se sou,
si gin och nët méi frou.

2. Hir Kuelen hun s'an der Tubaaksblos,
Si déngen: „Mir hun eis éierlech Mooss!“
An d'Waasser an der Kaffistass;
Dann déngen si: „Mir hun nach Damp a
Mass!“]

3. Et gët een hin an hier geschmass,
T'lescht hat bal een sech d'Zong ofgebass;
Et gët een hin an hir gerëselt,
Et sëtzt ee besser op enger Kou, déi bëselt.

4. An hun se en Décken op enger Säit,
Da fueren si och guer nët wäit.
De Waggo fänkt sech un ze hiewen:
„Setzt Iech eriwier, soss geet ët fir
[d'Liewen!“]

5. Déi Päif vum Zuch, déi as schons hees
Vun lauter Jäizen, datt se bleiwen am Gleis.
Fir schnell ze fuere sin se nët gewass,
Si haten e schons e puer Mol ëmgeschmass.

6. Zu Medernach op der grousser Gare,
Do waarden d'Leit beim Birebam.
De Chef dee klëmmt wuel uewendrop,
Geheit de Leit dann d'Biljeen rof op
[d'Kopp.

7. Zu Cruchten as emol eng droleg geschitt,
Do hat jo een sech eng Stonn verspitt.
„Gët mir eng Kaart, ech lafen no!“
E war jo virum Zuch nach do.

8. Si sollte jo mol e Kand iwerrennen,
An dofir hätten s'an der Häll misst brennen.
De Schaffner leeft, hëlt d'Kand aus der
[Bunn
An d'Mamm vum Kand, déi schénkt him en
[Hunn.

9. Et as nach een, deen ech nët nennen
[duerf,
Deen hat gehollef sträichen, ma nët an e
[Kuerf.
Deen hëlleft all krank Saache maachen,
Fir datt derno sech d'Leit musse kromp
[laachen.

Apaart an der leschter Strof sin Zoustänn ugedeit, déi nēmmen d'Leit aus sēnger Zeit verstanen hun. Vill vu sēnge Lidder waren un d'Zäit gebonnen an se sin haut verluer a vergiess. An souguer wa mer se nach kenne géiwen, kēnnte mer nēt verstoen, ēm wat et gung. Eppes awer as sécher: Dem Blanne Mäerten sēng Lidder waren dacks voll vu graffem Spott iwwer déi Grouss aus deēr Zäit. De Martin *Holweck* war nēt nēmmen e lēschtege Veianer Musikant an e blanne Spillmann, hee war och ee vun eisen ēischte Satiriker. A sēngem »Schwanengesang« mécht en den Uz mat den Handwierker:

1. Zu Veianen war Martin, de Blannen
Konnt fir e Lidd kee Stoff méi fannen;
Du duocht en: „Géi du dech erhénken
Fir namol neie Stoff ze erdénken.”

2. Wéi ech du koum op di aner Sait,
Sot ech: „Hei as dee Mann, deen nēt gesäit,
Ech géif elo gären alles gesinn,
An all déi Leit, déi hei erēm gin.”

3. D'Engele spillte mer all hir Weisen
Wéi Péitrus gung mat mir den Himmel
[weisen:
„Do hanne, kuck, steet nach d'Wacht am
[Rhein,
Nēt, wéi stin se nach a Glidd esou fein!”

4. Ma Schneideren a Schouster ware kēng
[do,
Ech frot de Péitrus: „Wou sēn se dann elo?”
— „Si sēn nēt zefridde mat hirem Loun,
Se stielen de Leide Schnēppelen a Schoun!”

5. Moltesch-millere waren och kēng do,
Ech frot erēm: „Wou sēn déi dann elo?”
— „Hir Molterschossel war vill ze grouss,
Si huele kēng Schossel, si huelen de Schouss!”

6. Modistinnen waren och kēng do,
Ech frot alt nees: „Wou sēn déi elo?”
— „Am Himmel as alles an énger Gonst,
Hei gēt nēt geriën, an nēt gefronst!”

7. Branntwéinsbrenner waren och kēng do,
Well all hire Schnaps as vill ze blo;
An och déi versoffe Musikanten
Gi verstouss mat grouse Banten.

No all Strof hun d'Leit all am Sall geruff
sou haart se konnten:
„Nu de nu, de nik nak nu,
Nu de nu, de nik nak nu,
Nu de nu, nu de nu, nik nak nu.”

De Blanne Mäerten as nēt al gin: 1895 as
en zu 46 Joër gestuerwen.

Jean Milmeister

D'Rutsch

Mir stungen an der Groussgaass
zu zwéin op engem Eck;
mir waren déck um Téinen
a koumen nët vum Fleck.

Op ämol seet de Méchel:
„Jong, hal den Otem un;
kuck niewent dir dat Kand do,
wat wëllt de Mënsch méi hun?“

Ech kann iech nëmme soen:
Et war wéi e Gedicht,
an dobäi huet di Joffer
apaarti gutt gericht.

Mir hun d'schéinst Kand stodéiert
vu Kapp bis zu de Féiss;
do seet mäi gudde Méchel:
„Krëtjéft! dat do as béis.

Gesäis de wéi déi Rutsch do
verschampeléiert d'Bild;
bei mir do huet déi Pëppchen
elo schons ausgespillt.“

Wat as duerzou ze soen?
de Méchel deen hat Recht.
't si määschstens Klenggekäten
déi man den Androck schlecht.

D'Moral vun der Geschichtchen,
déi läit klor op der Hand,
si seet all Damm a Joffer
an Duerf, a Stad, a Land . . .

Wëllt dir e Mann vergaachlen,
gët Uecht op d'klengste Rutsch;
well Strëmp mat enger Leder
man all Intressi futsch!

René Kartheiser

E modernt Lidd

Als Bouf hun ech dacks bei der Baach do gehuckt.
Verdreemt hun ech ëmmer op d'Waasser gekuckt,
wou d'Frellen sou flénk no de Mécke gesprongen
an d'Villercher hu mer e Liddche gesongen.

Ma d'Zäit déi geet eriwwer, du mierks ët mol nët,
wéi alles schangéiert an anëschter gët.
No Joren réischt koun ech bei d'Bächelchen zréck.
Dat éischt, wat ech fannen: En décke Koup Dreck.

De Knascht an de Piff gouf an d'Waasser gekéiert.
Ech kann iech et soen: Do wor ech erféiert.
An d'Zäit geet eriwwer an d'Leit hu keng Rascht
bis alles ersoff as — am egene Knascht.

Pol Pütz

Maach d'Guckelcher zou

De Kiewerlek tompst. Den Hieschen, die rascht
De Vigelchen duckelt sech déif a säin Nascht
Den Hükock läit gutt warem am Stréi
De Päiperlek wéit sech ganz lues op der Bléi
De Gëtti, dien zitt eng Rido vrun d'Sonn
'T as Zäit mäi Kënnchen, nu hal schéin de Monn

Et as scho laang Rou am Stall an am Juck
All Schippelcher hun sech verstoppt ënnert d'Kluck
Déng Miisschen, déi spénnt. Däi Mippchen, dien näipt
Déng Bomi, déi huet hire Kapp och gestäipt
An d'Sonn deckt sech lues mat Wollécken zou
'T as Zäit mäi Kënnchen, komm gëf endlech Rou

De Péitrus, die fänkt séng Liichterchen un
De Mound zitt ganz stëll durech d'Stäre séng Bunn
Déng Mamma as midd. Den Dag, die war laang
Si as vun de Muerge fréi u schon um Gaang
Lo hätt si och gär eng Grimmelche Rou
'T as Zäit mei Kënnchen, maach d'Guckelcher zou

Pir Kremer

Den »Helikopeter« *

Vun Dag zu Dag sin d'Ganne méi grouss gin. Si hu geblénkt vun Houfert a stunge séier strutz ewech. Wéi wann se wëllte weisen, wat si nët alles kënnten a wéi dichteg, datt se an dene letzten Degen zougeholl hätten. Et konnt ee bal gesin wéi d'Reien an de Wéngerten ëmmer méi schmuel gi sin, well d'Ënner ëmmer méi no bäienee kummen. Wéi wann si et nët kënnten ofwaarden fir ënnereneen ze gon. Wéi wann se eent ouni dat anert nët existéiere kënnten. Wéi wann eent dat anert wëllt stäipen. Dann huet et och nees ausgesin, wéi wann se zsumme géngé mëmmelen; wéi wann se vun elauter Gespréich ganz géngé vergiessen, datt si och do wiren fir déi kleng Drauwen eraus an d'Sonn ze kréien.

A wéi et du bal esou wäit wor, du hun déi éischte Kéier an dësem Jor d'Spréztz motore gedauscht. Du wor et esou wäit, datt bal iwwerall an e puer Deeg ganz friem Vullen iwwer d'Koppe kummen. Vigel wéi eis Grouspappen nach keng gesin haten...

D'Lut wor voller Gedäisch wéi deen éischten Helikopter an dësem Jor iwwer d'Duerf op de Wéngertsbiereg zou gekiirpt as. E Spénglegréitchen mat engem schéinen, décke Kapp a mat ganz duursiichtege Flillécken, well et huet een se nët gesin. Et muss elle rose gewies sin. Wéi wann een hannert hir hier wir, sou huet se gebrummt.

Iwwer de Réck hat et eppes ewéi e groussgen Hellegeschäin. Wéi wann se direkt aus dem Himmel vun de Joffere komm wir an et hätt vergiess den Hellegeschäin ofzegin. Um Schwanz huet e klenge Propeller esou séier gedréit, wéi wann hien dru wir Course ze man. Ma hien huet dat Viischt vun der Joffer nët erëm kritt...

Iwwer de Wéngerten as dat Dénge e beemol stoe bliwwen an huet sech dat schéint Gréngs ënnert sech gutt ugekuckt. Et as e puermol hin an hir geschwenkt; et huet sech hanne gelicht; et huet sech gedréit an du

gung et mat der Nues no vir erof. Et hat eng Plaz fond, wou et konnt ausrouen.

Ma déi Freed wor vu kuurzer Dauer, well et huet keng puer Minutte gedauert, du woren déi éischt Bouwen mat dem Rad hannert him hir. Dat huet deem groussen Déier aus der Lut awer näischt ausgemat an et as och roueg bliwwen wéi aus dem Hellegeschäin lues a lues en déck Stréch gin as, dee getuddelt huet. Et huet nët méi gebrummt an sech och weider nët gëiergert, wéi se ugefaangen hun un him ze frieden.

Et huet eemol gepaff wéi wann d'Loft him ausgaange wir an du stung et roueg am Wues. Et huet sech alles gefale gelooss an et huet emol nët gëaupst wéi se him eng wäiss Britt an d'Säite geféllt hun, wéi wann se et wëllten erëm oppompelen. Wéi se et du um Bauch gekëddelt hun, fir et un d'Fléien ze kréien, du huet et awer ugefaangen e bëssche kriwweleg ze gin, well et huet geziddert an as ganz hafteg gin, wéi säin Hellegeschäin erëm méi grouss gin as.

Du hun déi ronderëm et mat der Aangscht ze donge kritt, well si si séier e puer Meter zréck gewach.

Bannenzeg an deem Apparat huet et gesouert a gemuel. De Krees iwwer der Joffer as ëmmer méi ganz gin. De Propeller um Wupp huet sech en Ulaf geholl fir eng nei Course...

Wéi e Mann an déi déck Méck erageklommen as, du huet si e bësschen nee gewénkt. Et huet awer nët laang gedauert, du hat hien si berouegt an si huet gefollegt wéi hien et gären hat.

D'Gras ënnendrënner as vun enger Schwächt an déi aner gefall an as ganz duurchenee gin wéi de grousse Vull sollt fortfléien...

D'Bouwen, an och déi Grouss, woussten nët wuer se sollte fir d'éischt kucken, fir bei-leiwen näischt ze verpassen. Si hun sech mat den Hänn an de Boxentäschen ugehalen. Et kann een ni wëssen!

*) (Variant op der Musel fir »Helikopter«)

Dee Mann, deen de Courage hat mat där schéiner grousser Joffer unzebëntelen, muss hir schéi gesproocht hun, well ee beemol huet si sech virun allen, déi do stungen, vernäipt; huet de Schwanz nees e bësschen an d'Luucht gestreckt a scho wor si um Fléien . .

Iwwer d'Stäck ewech, déi vu Schreck de Kapp gebéckt hun a bal nët méi esou kéng worn opzुकucken. Eréischt wann de komesche Vull eng etlech Meter méi wäit ewech wor, dann hun d'Enner sech lues a lues opgeriicht. Et huet ausgesin, wéi wann se ganz paff wiren, datt hinnen esou eppes

kénnt passéiren. Ma duerno hun si nach méi houfreg dra gekuckt ewéi virdrun an hun emol nët probéiert deen dënnen, dënne Schlär ofzerëselen, deen déi Joffer an aller Vitesse iwwer si gesponnen a gewieft hat. .

Du sin och déi zou sech komm, déi virdrun ronderëm stungen. Si sin an hir Wéngerte gelaf an hu gefrueden, ob dee Schlär och de richtege wir, fir hir d'Drauwen an d'Stäck esou unzedongen ewéi de Rescht vum Fréijor an de Summer et gären hätten, éier déi grouss Hochzäit vum neie Jorgank mat der Drauwebléi kénnt ausgeruff gin . . .

Will Reuland

»Eis Sprooch« Lezebuech

(Op ausdréckleche Wonsch vum Här Ludwig an der Schreifweis vun 1946)

Protokol

ivert ëusseruedentlëch haaptfersamlong fun der gesëlshaaft »Ais shproogh« (gegrent den 13.1.1952) e metvogh de 24. novèmber 1971 em 15 auer ze Lezebuech, 59, Boulevard de Verdun, 2. shtak.

Et sin zu déer fersamlong erschéngen:

1. den Hèer Lucien Ludwig, Lezebuech, member fum komité zenter dem 1.2.1953,
2. den Hèer J.-P. Rosch, Péitëng, am komité als kééssié zenter dem 16.2.1958,
3. den Hèer Henri Trauffler, Maamer, member,
4. t Madam Hélène Meer, Lezebuech, member,
5. den Hèer pashtouer Jean Hess, Mèèrzéch, member,
fiir ze berooden an ze beschléissen iver déi haien traktanden:

ad 1/ Déélvais ernaierong fum komité no art. 5 fun de shtatuten: den Hèer Ludwig begréist déi genant damen an hëeren a biet se déi ernaierong fiirzehuelen op gront fun dèer haier proposissioun:

1. den hèer Ludwig, member fum komité, get présidènt,
2. den hèer Rosch get am komité als kééssié konfirméiert,
3. den hèer Trauffler, member, kent an de komité,
4. t madam H. Meer, member, kent an de komité,
5. den hèer pashtouer Hess, member, kent an de komité.

Déi proposissioun get mat ale shtemen ugehol, an den hèer présidènt begréist déi nai membre fum komité déén domade séng minimaalzuel erem huet.

ad 2/ Zuel fun de membren a konsékuënzen déi entshtin:

de présidènt dèelt mat, dat déi fenef membre fum komité ogh anèngems déi fenef èenzéch membre sin fun de gesëlshaaft, an dat domaden t fro séch kent shtèle fun hiirer fortuner èksistënz. De présidènt konshtatéiert vainer dat t ëusseruedentlëch haaptfersamlong duech hiir membren aleguete besicht an domade kapaabel as fol ze beshléissen. Jederè fun dééne membren huet èng kopi fum invitassiounsbréif fum 12.11.1971 enershrive fiir ze soen dat en dé bréif kruut; déi kopie laien am dossié fun der fersamlong.

ad 3/ Akoor mat »Aksioun lezebuejesh« fiir èng zesumenaarbécht:

de présidènt get bekant, dat hie sëlver zenter der grendong am fébruar 1971 member fum komité as fun der naier gesëlshaaft »Aksioun lezebuejesh«. De komité fun dèer gesëlshaaft huet bedauert, dat déi zaitshreft »Ais shproogh« zenter joeren net méi ershéngen as an t fro geshtalt, op et net méijlëch vèèr, duech èng zesumenaarbécht, déi bis ze ènger füsion kent goen, ais zaitshreft enert dem nèmlechten titel komen ze loosse. T fersamlong as èeshteméch dakoor mat dem ugebot fun »Aksioun lezebuejesh« an déssidéiert ogh èeshteméch dem présidènt t réalissassioun ze iverdroen.

ad 4/ Finanziël situassioun an désharsh fum kééssié:

de présidènt enerricht t fersamlong, dat de kééssié e rapoor geméet huet iver de shtant fun de finanzen èus déém erfiirgèet, dat t ferméijen an èngem dépo op dem postshèk 150-14 ze Lezebuech fu 34.186,— frang beshtèet; ogh t kéésbugh daat fum kééssié gefouert gin as, vaist déi nèmleecht zom. Op gront fun dèer konshtatassioun duech t fersamlong, an op t proposissioun fum présidènt, krit de komitésmember a kééssié Jèmpi Rosch désharsh mat mèrssi fiir séng zergutst jhèstioun duech èeshteméje beshlos fun der fersamlong.

ad 5/ Finanziël metelen ze gonshte fun »Aksioun lezebuejesh«:

Fiir t réalisassioun fun der zesumenaarbécht an der füsion mat der »Aksioun lezebuejesh« get et séch fum sèlven, dat al finanziël metelen, déi »Ais shproogh« huet, der »Aksioun lezebuejesh« iverdroe gin fiir et hiir méijléch ze maan, hiire program am déngsht fun der lezebuejer shproogh a shreft fiirun ze draiven an zemool ais zeitschreft »Ais shproogh« séier ershéngen ze loosse. De présidènt biet t fersamlong him ze erlaaben 34.000,— frang op t' »Aksioun lezebuejesh« ze iverdroen, voufiir t fersamlong èeshtemech hiiren akoor get. Doroberhin iverècht de présidènt dem kééssié e shraives, esou vi et art. 9 fun de shtatute ferlaangt, mat dem opdraagh et viremènt fu 34.000,— frang op de postshèkkont no 99 fun der shtaatlécher shpuerkéés ze Lezebuech ze gonshte fun der »Aksioun lezebuejesh« ze enershraiven.

ad 6/ Opléisong fun aiser gesèlshaaf:

De présidènt vaist nèès op t situassioun fun aiser gesèlshaft vaat t zuel fun hiire membrén ugèèt, an zemool dorober, dat déi kèp, déi am fong ales an der gesèlshaft gedriven hun, èèn noom aaneren an t éivéchkèèt geruf gi sin, an dat se nii konten ersaat gin. E biet t fersamlong opzeshtoen an e léive gedanken an e léive mèrssi ze hun fiir t grennder fun » Ais Shproogh«, baal 20 joer zerék, den 13.1.1952, a fiir déi aaner komitésmembre bis haut, ogh al membrén am algemèngen an déénen èng flaam fiir t hèè-métsshprogh gebrant haat, an déi net méi bai ons sin:

Binsfeld Frènz, Blum René, Braun Jhèmpi, Comes Isi, Gremling Ferdi, Hever Méchel, Pletschette Nik.

De présidènt séét mèrssi fiir déi andèchtéché gedangke fun der fersamlong déi en da biet, elo ogh nach de lèshten, de shwéiersten akt ze din: den akoor mat ale shtemen fiir ogh ais gesèlshaft an t graaf ze léén, mat viirkong fun e samshdéché de 27.11.1971 mat

déém ament vou t grendongs-fersamlong am Pôle Nord ze Lezebuech t »Aksioun lezebuejesh« ofizièl an t èksistènz rift. Déi nai gesèlshaaf hèt dan èng déklarassioun oofshtemen ze loosse fiir den uevegenanten akoor mat »Ais Shproogh« ze ratifizéiren. »Ais Shproogh« huet aaver déi ssatisfassioun an déén trousht, dat se de soom as fiir e nait opershtoen am kiirper fun »Aksioun lezebuejesh«. T fersamlong shléist séch de viirder fum présidènt un a beshléist èeshteméché t opléisong fun der gesèlshaaf am kaader fun der ueve gesooter prozeduur. ad 7/ Fershidenes:

De présidènt séét ogh nagh mèrssi al déénen déi op iirjent èng manéier der gesèlshaft déngshter gelèèsht hun, zemool aaver der réjèrong fiir déi sübsiidie mat déénen si der gesèlshaaf jéneréis enert t èèrem gegraf haat. An ze guder lèsht vaist de présidènt dorober hin, dat t anarshi an der shraifvais fun der lezebuejer shproogh net zem guden as, zemool jhüst net mat ènger shraifvais déi ilégaal als baasis déi friem héidaitsh shproogh partu vel haalen, a vou èèn emer mus èusgoe fun dèèr friemer shprogh fiir iverhaapt, esou menge si, lezebuejesh kenen ze shraiven. Et gelt séch las ze maan fum frieme géèsht déén t hant vel féire va mer shraiven, an e séét: Las gi mer fun déém frieme géèsht va mer shraiven no de rééjle fun der internassionaaler fonéetik vi se, ugepast fiir ais lezebuejer shreftshproogh, fèstgeluecht as gin duech den arrèté ministériel fum 5.6.1946, am mémoriaal publizéiert de 7.9.1946 als ofizièl ortografi fun aiser shproogh, ortografi déi menger vèréché éént as mat der séil fun aism folék, vèl si as loojesh, liicht a lezebuejesh.

Nodéém konshtatiert get dat t traktandelésht erliedécht as, a vèl kèè méi t vuurt gefroot huet, hieft de présidènt t fersamlong em 16.30 auer op.

Lezebuech, de 24 novèmber 1971.

Lucien Ludwig, J.-P. Rosch,

Henri Trauffler, Hélène Meer, Jean Hess

Haaptversammlong

vun der *Actioun Lëtzebuergesch*

de 27.11.1971 ëm 3 Auer am Pôle-Nord ze Lëtzebuerg

(Kuerze Rapport)

An enger intressanter Usprooch huet de provesoresche Präsedent Heng Rinnen d'Leit wëllkëmm geheescht an hinne gesot, wéi frou e wir, datt der esou vill (iwwer 100) sech op den helle Samschdeg Nomëtteg d'Zäit gestuel hätten, fir dohinner ze kommen. Am Grousse Ganzen huet e vum Zweck vum Veräin geschwat an dernieft d'Haaptetappe vun der Entwécklung vun eiser Sprooch opgezielt. 150 Jor hätt eis Sprooch gebraucht fir sech op déi Plaz ze schaffen, wou se haut steet. An haut hu mer eis Litteratur, eis Grammatik an eis Schreifeis, an 't kënn ee bal soen mir wiren um beschte Wee eng Héichsprooch ze gin. Wa mer am daagdeegleche Schwätzen och alleguer eis Sënne géint d'Sprooch géife maachen, da misste mer iever derfir suergen, datt d'Lëtzebuergesch am Geschriwwene bléif, wéi et sollt sin. Déi nët esou richteg dra gewullt hätten, déi kënnte glat a guer nët wëssen, wat fir eppes Schéines an eiser Sprooch, vläicht e bësselche verstoppt, léig. A wien dat nët glewe wëllt, dee sollt sech d'Zäit huelen an eng Grimmél am Dictionnaire bliederen, da géif en sech doudsécher wonneren. Schummeswärt wir et, datt vum Dictionnaire, dee bis elo an 3 ganz Bänn vu ronn 1500 Säiten (A—Sch — Oplo 2000), ze kréien as, nëmmen eppes 1200 Stéck verschéckt gin, an datt eis Schoulen en emol nët alleguerte kriteren. D'Leit hu mat grousssem Intressi nogelauschtert an duurch Klappe gewisen, datt et hinne gefall hat. Den Här Rinnen huet der Verenegong vill Gléck gewënscht. Hie selwer hätt keng Zäit fir d'Fonktioun vum Präsedent virunzeféieren, dat wëllt awer nët soen, datt en nët nach matschaffe géing. Dono wor et um Sekretär Ch. Malané fir eng Iwwersiicht vun der Aarbecht vun der Verenegong bis elo ze gin.

Kurzwat e sot. Fir d'éischt huet en d'Grënn an d'Ursaachen opgezielt déi um Enn 20 Leit beieneebruecht hun, fir de Veräin ze grënnen. No eenzele Kontakter wor de 5.2.1971 den éischten offizielle Rendez-vous. Do woren d'Joffer Lily Unden, d'Hären A. Atten, J. Bertrand, R. Faber, Paschtouer J. Greiveldinger, R. Kartheiser, Luc. Ludwig, Aloys Rath, Paschtouer Arthur Reckinger, Heng Rinnen, Lex Roth, Emil Schmit, Dr. Metty Schroeder, Félix Steinberg, Charel Malané, entschëllegt d'Hären Dr Emile Duhr, Jhemp Hamilius, Dechen Jules Jost. — 'T gouf sech ausgeschwat an alles wor iwwerzeegt, datt eng Verenegong néideg wir, fir eis Sprooch ze stäipen géint all dat Friemd, dat sech sou halwer dra Meeschter mécht. Provesoresch gouf d'Veenegong gegrënnt. Den Här Rinnen huet d'Plaz fir Präsedent ugeholl, déi vum Sekretär gong un den Här Malané an den Här R. Faber krut d'Keess. Déi aner sin als Gedeler ageschriwwen gin. No de Statutten, déi provesoresch festgesat gouwen, huet sech gewisen, datt et onméiglech wir ze schaffen, uni an der Schreifeis eens ze gin. No engem äerdegen Hin an Hier as sech eens gin fir d'Schreifeis vum Dictionnaire ze huelen, nët fir d'lescht well een sech no deem riichte kann. — Wat de provesoresche Comité bis elo Opweises huet sief kuerz erimmt: Un de Bistum gouf geschriwwen wéinst der Sprooch an eise Kiirchen. Am Abrëll 1972 wor eng Delegatioun beim Här Bëschof gewiescht, fir doriwwer ze schwätzen an et gouf vill Versteesdemes derfir fond. Beim Schoulminister gouf no engem Lëtzebuurger Schoulbuch gefrot an eis Hëllef ugebueden. Den Här Minister Dupong huet op eise Bréif am gudde Sënn geäntwert an eis Hëllef ugeholl. D'Aarbechte fir d'Buch sin esou wäit fäerdeg. Beim zoustännegem Minister a beim Här Postdirekter hu mer gefrot fir 1972 e Michel Rodange-Käppchen mat Lëtzebuurger Text ze kréien. Wann och gemengt gouf dat offiziell Wuert LUXEMBOURG dierft nët ewechbleiwen,

krute mer eise Wonsch dach zum Deel erfüllt. Der Kopleschter Gemeng hu mer geschriwwen a gewënscht, datt si *d'Stroossen-nimm* um Bridel, sou wéi d'Leit se nennen, och huele soll. — Dono koum de Sekretär op *d'Plange* fir fortun. Hei wir ze nennen: Lëtzebuergesch an de Spillschoulen, an de Kannerschoulen an de Kolléischer a Mëttelschoulen, an der Kiirch, an den Zeidongen (Annoncen, Reklammen), op de Stroossen an Duerfschëlter. Op dene Schëlter sollten déi Lëtzebuurger Nimm wéinstens nieft den offiziellen Nimm stoen.

Well et nët déck mat der Veräinskeess wor, as dem Här René *Faber* säi Rapport zimlech kuurz an e krut vun der Versammlung gär Décharge.

An der Versammlung huet de Präsedent vun der Verenegong EIS SPROOCH, den Här Lucien *Ludwig*, de Rapport vun hirer leschter Comitëssëtzong virgelies an deem et heescht, datt d'Veenegong Eis Sprooch opgeléist as, d'Fongen, 34 000,— Frang, gin der Actioun Lëtzebuergesch vermaacht mat der Oplo, datt d'Zäitschrëft vun der Actioun Lëtzebuergesch den Numm EIS SPROOCH, erausgi vun der Actioun Lëtzebuergesch, misst kréien. Dat koum ganz onerwaart, et gouf gär ugeholl, an d'Leit hun nët geknéckt mat Klappen fir merci ze soen. Den Här Präsedent *Rinnen*, grad esou iwwerrompelt, huet dun an enger klenger Usprooch d'Verdëngschter vun en etleche Leit vun EIS SPROOCH opgezielt an dem Här *Ludwig* merci gesot fir säin noble Geste.

En neie Comité wor huerteg gewielt, well sech nët méi Leit gemellt haten, wéi der néideg woren; e puer Leit aus dem provesoresche Comité hun sech zrëckgezun, si sin awer nach virun derbäi fir matzeschaffen.

Dono koum d'Lëtzebuergesch am Radio, an de Schoulen, an der Kiirch an am Daagdeeglechen zur Sprooch. Et si schéin a bëseg Mänongen op d'Tapéit komm.

Den Intressi fir déi nei Actioun LËTZE-BUERGESCH huet sech an der Grënnongsversammlung gewisen an e beweist sech virun duurch déi vill Umellongen, ronn 400 bis elo (Klappen).

Comité 1972:

Präsedent: Roth Lex, Esch-Uelzecht;

Vize-Präsedent: Ludwig Lucien, Lëtzebuerg-Belair;

Sekretär: Malané Charel, Lëtzebuerg-Bounewee;

Caissier: Faber René, Lëtzebuerg-Märel;

Membren: Linden Kamill, Philippe Robert, Reckinger Arthur, Schanen Jhang, Dr. Schroeder Metty.

(En uerge Schlag fir d'Actioun wor et wéi der Doud den Här K. Linden ewechgerass huet, knaps datt d'Actioun entstane war. Fir de Moment gët e vum Här Rinnen ersat.)

De Sekretär: Ch. Malané

Statute vun der Actioun Lëtzebuergesch

(Verenegong ouni Gewënnzweck)

festgesat vun der Haaptversammlong de 27. 11. 1971 em 3 Auer Mëttes am Sall vum Pôle-Nord ze Lëtzebuerg.

De 15.2.1971 sen ze Lëtzebuerg zesumme-komm: D'Joffer Unden Lily, d'Hären: Atten Alain, Bertrand Jhemp, Faber René, Dr. Duhr Emile, Paschtouer Gevelinger Jos, Goedert Camille, Hamilius Jhemp, Dechen Jost Jules, Kartheiser René, Ludwig Lucien, Malané Charel, Philippe Robert, Raths Al., Paschtouer Reckinger Arthur, Rinnen Heng, Roth Lex, Schmit Emile, Dr. Schroeder Metty, Steinberg Félix.

Se hun alleguerten d'Lëtzebuenger Nationalitéit a grënnen eng Verenegong ouni Gewënnzweck (V.o.Gz.) déi sech no dëse Statuten an nom Gesetz vum 21.4.1928 rücht:

Kapitel I — Numm, Sëtz an Zweck.

Art. 1: Den Numm vun der Verenegong as: Actioun Lëtzebuergesch.

Art. 2: De Sëtz as ze Lëtzebuerg, d'Dauer as nët begrenzt.

Art. 3: Den Zweck vun der Verenegong as fir alles anzetrieden, wat lëtzebuergesch as, apaart fir eis Sprooch, geschwat a geschriwwen.

Art. 4: D'Verenegong as politesch a reliéis neutral.

Kapitel II — Mëmbere

Art. 5: Jidderee ka Mëmber gin, wann en den Zweck vun der Verenegong respektéiert a séng Cotisatioun bezillt.

Art. 6: D'Zuel vun de Mëmbere dierf nët manner ewéi dräi sin, no uewe besteet keng Grenz.

Art. 7: Et as een nët méi Mëmber, wann ee séng Demissioun gët oder d'Cotisatioun nët méi bezuelt.

D'Haaptversammlong kann e Mëmber ausschléissen, wann en der Verenegong schuet oder géint hiren Zweck schafft.

Kapitel III — Verwaltung

Art. 8: D'Verenegong gët vun der Haaptversammlong a vum Comité geleet.

Art. 9: D'Haaptversammlong huet all Rechter déi hir duerch d'Gesetz zoustinn. Si gët op d'manst eemol am Jor ofgehalen. All Mëmber kritt wéinstens 14 Deeg virdru Bescheed.

Art. 10: De Comité gët vun der Haaptversammlong gewielt. E besteet aus 3—9 Leit, déi verschidde Plazen gin ënnert sech verdeelt.

Art. 11: De Comité huet all Rechter déi nët vum Gesetz extra fir d'Haaptversammlong virgesi sin. E kënnt wéinstens 6mol am Jor zesummen. Séng Aarbecht gët nët bezuelt.

D'Bicher gi vun 2—3 Reviseure kontrolléiert, déi vun der Haaptversammlong gewielt gin.

De Comité kann Aarbechtskommissiounen nennen, déi no engem Reglement schaffen.

Kapitel IV: Aner Bestëmmungen

Art. 12: D'Cotisatioun vum Jor as héchstens 250,— Frang. Si gët vu Jor zu Jor vun der Haaptversammlong festgesat.

Art. 13: Wann d'Zuel vun de Mëmbere manner ewéi dräi as, gët Verenegong opgeléist. D'Fonge gi fir eng gläichgesënnt Verenegong reservéiert.

Art. 14: Fir alles wat nët an dëse Statuten virgesin as, gëlt d'Gesetz vum 21.4.1928.

Kamill Linden †

Nach éier déi éischt Nummer vun der Actioun Lëtzebuergesch eraus konnt kommen an éier e richtig ugesat hat fir matzeschaffen huet de Comitésmëmber Kamill *Linden* äis fir ëmmer verlooss. Vill ze jonk, eréischt 53 Jor al.

E wor zu Didlëng gebuer de 15. Mäerz 1919. Vun do aus goug en op Lëtzebuerg an de Kolléisch a wollt Affekot gin. Vu Kanddoen hier begeeschtert fir séng Hemecht wor en direkt no deem barbareschen Iwwerfall vun den Naziën, den 10. Mä 1940, géint esou e Rechtsbroch an huet de Kapp gewisen. Dofir gouf en ewell am November 1940 mat anere Schoulkomeroden vun der Gestapo an d'»Schulungslager« Stahleck geschleeft. E wor och gläich bei der Resistenz, dem LFB, zu Didlëng mat derbäi an d'Gestapo huet e geholl a verhéiert, zu Esch an an der Villa Pauly zu Lëtzebuerg, éier en an de Prisong an de Stadgronn an op Tréier kouw. Am Mäerz 1941 gouf en erausgelooss, awer no dem Streik vun 1942 erëm agesat, well en och do d'Hand am Spill hat an sech dergéint gewiert huet, wann hien och selwer nët derbäi wor, fir agezunn ze gin. Sechs Méint gouf en an Däitschland ënner »Schutz« geholl. Erëm doheem, e konnt nët anescht, huet e viru mat der Resistenz, dem Grupp Glesener a Maroldt, zesummege-schafft. E krut 1969 den Tëtel Resistenzler an 1971 d'Medaalje vun der Resistenz.

Nom Krich konnt en dun eréischt fäerdeg stodéiere goen. 1946 gouf en Affekot a wor um Barreau ageschriwwen bis 1966, souguer zwee Jor laang am Conseil de l'Ordre.

Een, deen esou eng Oder wéi de Camill Linden huet, kritt et nët fäerdeg aus der Politik erauszubleiwen. En as an de »Groupe-

ment« agetratt a wor do e Schaffpäerd vun der neier demokratescher Partei. 1957 kouw en op där Lëscht an de Gemengerot vun der Stad Lëtzebuerg an 1959 as en Dëpetéierte fir den Zentrum an der Châmber. 5 Jor wor e Präsedent vun der Partei, zer gläicher Zäit am Europarot an an der WEU. 1959 as en den éischte Lëtzeburger Präsedent vun der BENELUX gin. Vun 1946 bis 1948 wor e Chef-Redakter vun der Zeidong »Unioun«, déi dono, wéi se mat der Obermosel zesummegong, de »Lëtzeburger Journal« as gin. 1966 gouf en d'Politik an d'Zeitungsschreiwen op, an en as 1967 an der Chamber Baisaz als Greffier gin, d'Jor der-no Greffier. E wor dat och vum Europa-Parlament.

Et kann een nët soen, en hätt nët alles gin, fir séng Menong ze verdedegen an der Châmber, an der Partei, als Redakter. Dobäi blouf en dach ëmmer fair, frëndlech, an en huet gehollef, wou et nëmme gaangen as. Et duerf ee roueg behaapten, datt en nëmme Frënn hat, déi vun den aneren Parteien hun e respektéiert.

Muss een ernimmen, datt en och international unerkannt wor, dat bewiese séng Auszeehnongen aus der Belscht, aus Holland an aus Däitschland.

De Präsedent vun der Chamber, den Här P. Grégoire huet an der Sëtzong vun der Châmber, den 29. Mäerz 1972 vum Kamill Linden gesot, wéi héich Stécker si alleguer op e gehalen hun.

D'Acion Lëtzebuergesch hat sech och vill vu sénger Mataarbecht versprach. Et kouw anescht. An dat as dauereschued. En as esou-bal nët vergiess. hr

Wéi schreift ee lëtzeburgesch?

Haaptregele vun eiser Schreifweis

Nom Lëtzebuenger Dixonär SS. XLV bis LI a *Robert Bruch*: Luxemburger Grammatik in volkstümlichem Abriß, zweet Oplo, vum *Leo Senninger* nogekuckt, (Bulletin Linguistique et Ethnologique, fasc. 12—14, Institut Grand-Ducal, Section de Linguistique, de Folklore et de Toponymie, Luxembourg, 1968 — 5 Bredewe, Lëtzebuerg. Präis 125 Fr.)

I. Vokaler

Et ënnerscheet een tëschent kuurzem a laangem a, ä, e, i, o, u.

1) E Vokal liest ee kuurz viru méi Konsonanten (vgl. Vermierk 1).

a : En as nach schappeg, en huet sech nët gutt erkrabbelt. En hat eng am Batz vum Schnaps. Dat as eng abgaschteg Band.

ä : Eis Männer huelen nach e Pättchen. De Buurgermeeschter hänkt sech d'Schärp ëm.

e-Laut vgl. ënner 3.

i : En as ëmmer um Dill fir e Lidd ze sangen. De Misch konnt kee Wuert méi pipsen.

o : Eng ron Bomm aus Goss. Huel den Hond mat fort. Dem Koschter séng Jongen.

u : Bréng den Hummer an den Huwwel. D'Wurschtmaschin as futsch. Den Zuch as husch.

Vermierk 1). Bei eesilbege Wierder steet och no engem kuurze Vokal en eenzege Konsonant, sou bei: am, an (*in*), an (*und*), as (*ist*), as (*als*), bas, bis, dës, din, dit, drëm, drop, drun, dun, dut, ëm/em (*um*), em (*ihn*), en (*ihn* [*en*]), ës, et, gës, gët, gin (*geben*), ech gin (*gebe*), git (*geht*), him, hin, hun, mam, mat, nët/nit, ob (*ob*), op (*auf*), schon, sëf/sief, sid, sin, stin, stit, um, un, vum, vun, zum *asw.*

Vermierk 2). Virum eenzelne g an dem eenzelne, mëllen s liest een de Vokal kuurz:

Digel, Ligen, Vigel, Vogel, Kugel, ondugen, gezogen; bëselen, rëselen, Dusel, Musel, Fusel.

2. E Vokal liest ee laang virun engem eenzele Konsonant; dofir gët viru méi Konsonanten dee laange Vokal duebel geschriwwen (*ch as en duebele Konsonant, w as nëmmen ee Konsonant*).

a : Kaf keng Kaz am Sak. Et wor em baang am schwaarze Bësch. En huet haart gelaacht, well ech bal an d'Lach getrollt war. Den dawé Jhang.

ä : Et as keen Här, 't as en domme Kärel. Hie fährt d'Päard (*odder och*: Hie fährt d'Päerd).

e-Laut vgl. ënner 3.

i : Géi virun d'Dir. Et huet e Gesiicht wéi eng Piisch a Lëpse wéi Kiischten.

o : E wor rosen an e sot, en hätt em et gutt geblosen. Déi Bootschaft wär mir grad mooss.

u : En hat de ganze Mure getut. Dréng pur Waasser vum Bur. An der Ucht wor en ze kuuschteg fir d'Luucht unzefänken.

3. D'e-Lauter halen sech um déiselwecht Regeln fir d'Längt an d'Kiirzt.

a) Dee kuurzen affenen e-Laut gët mat e geschriwwen:

Du léigs besser am Bett. Do hues de eng frech Laus am Pelz.

Den Ëmlaut vun a schreift sech ä:

Fra — Frächen, Kach — Kächen, Sak — Säck, falen — hie fällt.

b) Dee laangen zouënen e-Laut gët duurch e erëmgin odder, fir et méi liicht ze liesen, besonnesch an eesilbegen onbetounte Wierder gin zem dackste keng ee geschriwwen:

Du Ekel, du Efalt. En as ëmol nët eemol bei mech komm. Stouss dech nët mam Been un dee Steen. Neen, ech kenne keen esou. Deen as et gewiescht.. — *A ville Lokalmondarten gët amplaz dee spatzen elee-Laut e breeden ä geschwat*: än Äfalt, ä Bän, Flääsch, wuer gääch de, u kën Enn.

c) Dee betounte ronnen e-Laut gët mat (ë) gezechent: En as nëmmen nach jhust den drëtte gin, nët wouer? Ech hu mer gëscht e Brëll kaaft. — Bei eesilbegen onbetounte Wierder gin zem dackste keng Tëppele gesat:

em, en, der, mer; grad esou as et bei Virsilben be-, ge-, ver-, zer-: bedréien, gelungen, verlaangren, zerschloen, awer nët, wann e puer Vokalen direkt noene stin an duerwéinst d'Wuert schwéier ze liese wir: en as gëeelt, ech hu mech gëiert, si hun hie gëiert.

Mat Silben um Enn vum Wuert as et d'selwecht: kommen, soen, goen, droen, awer: Leën (Schiefer), verleën, Leër (Lager).

Den Ëmlaut vum o gët ë geschriwwen: Tromm-Trëmmchen, kommen- du kënns, Loft- lëfteg/ Lëftchen, Schold- schëlleg. *Den ö bleibt nëmmen a Wierder déi zesoe reng aus dem Héidäitschen stamen*: blöd, Pöbel, vermöbelen.

d) Dee kuurzen zouenen e-Laut virun ch (ech-Laut), ck, ng, nk an chs (x) gët é geschriwwen:

dréchen, bécken, Léngent, méng, déng, séng, wénken, béchsen; bréng eng déck wëllen Decke fir deen Déken. De Méchel wénkt Rauten. D'Anni stréckt (*strict*) amplatz ze strecken (bügeln).

Déi perséinlech Virwierder (ech, mech, dech, sech) an déi onbetount Silben um Enn -echt, -ek, -ech (Aar-becht, Sëffecht, Musek, Éislek, gräisslech, gewéinlech) kréien deen Akzent nët.

II. Diphthongen — Duebel Lauter.

Et schreift een ouni Längt a Kiirzt auserneenzehalen:

au: Do schéisst dee Bauz der jo nët déi Hausdauf baufdeg vun der Mauer. Soll ech der eng jhauwen, du Lausbouf! Am Plural gët et: ai an äi: Haus — Haiser, Maus — Maisercher, Bauz — Bäizi, Schlauch — Schläich.

äi: Gëf äis wäisse Wäin.

ei: Déi al Scheiere fänke liicht Feier. Firwat sech mat esou Leit geheien, et leit (*leidet*) een zevill drénner.

éi: E krut d'Kéier nët séier genuch am Schnéi, wéi? Déi Kéi sin ewéi rosen.

ie: Ech iesse keng Liewer. Et sief dann. Wien as hien?

ou: En huet em eng Flou an d'Ouer gesat. Looss d'Kou roueg.

ue: Ech hat no der Fuesent e schwéiere Kueder. Hues de déi Kueben douewe gesinn?

III. Konsonanten

Duurcheweche follegt een dem héidäitsche Schrëftbild, wéi:

Rad — *Rad*, Pad — *Pfad*, Patt — *Pfote*, Bud — *Bude*, Lidd — *Lied*, Ribb — *Rübe*, Rëpp — *Rippe*, Stëbs — *Staub*, Kriibs — *Krebs*, Gemitt — *Gemüt*, Kopp — *Kuppe*, Léiw — *Löwe*, léif — *lieb*, fir — *für*, vir — *vor/vorne*, ob — *ob*, op — *auf*, heemlech, renglech, deierlech, huurteg, bëlleg, hongereg.

A betounten Ennsilbe steet ch fir dat däitscht g:

Du hues Zäit genuch fir op den Zuch. En huet sech am Krich ewech gemaacht. E krut den Trach méi héich gehaangen.

De franséische g- oder j-Laut wéi an de Wierder gendarme, joie, schreiwe mer mat jh:

Wéi de Jhämp nët wollt vijhenzeg marjhéieren, huet de Jhang em eng gejhauf, datt en dausend Jhummeckelege gehéiert huet.

Wierder déi wéi am franséische bliwwen sin an nët geännert hun, gin och mat g- a j- geschriwwen:

Agence, Digestioun, arrangéieren, dirigéieren (niet arranjhéieren an dirijhéieren), Bijou, Jalousie.

Den däitsche j-Laut gët a Wierder wéi Familien, Trueljen, Kanaaljen geschwat a geschriwwen.

De Buschstaf h gët nët geschriwwen, wann en nët gesot gët: Géi beim Weier nët esou no bei den Drot, 't as geféierlech.

De Laut ks gët mat chs, cks odder x geschriwwen, je nodeem wou d'Wuert hierstaamt: Ochs, sechs; dacks, zu vreck; Box, Hex.

Amplatz ß gët ss geschriwwen: dass, Haass, spaasseg, Rëss, Kommëss, bësschen, Bass.

IV. Ze verhalen

1. Déi *bestëmmt* Artikelen gin de(n), d' geschriwwen: de Papp, den Dësch, d'Mamm, d'Kand, d'Fra, d'Uucht, d'Bierger, d'Ettelbrécker.

2. Déi *Buschstawen a Lauter*, déi ausfalen, wann ee séier schwätzt, gin duurch en Apostroph ersat: Hatt sot, et géing elo duer = 't sot, 't géing lo duer. Dat as nët wouer. Da's nët wouer.

3. *D'Ennsilb -tion* gët -tioun geschriwwen: Natioun, Portioun, Reklamatioun.

4. *Geléint franséisch* Wierder gin ewéi am franséische geschriwwen: De Cours, den Terrain; lëtzebuergesch Ennsilben gin un dat franséisch Wuert gehaang: d'Couren, d'Terrainën, d'Bijouën.

Bei Wierder aus dem Franséische, wou Vokaler »duurch d'Nues« geschwat gin, do gët d'*Nasalierung* mat engem Hittchen um Vokal gezeechent: D'Mëmbere vum Tëmbereclub. Dës Camiöen gin an der Bëlsch möntéiert.

Nom R. Bruch sénger Schreifweis misst den [^] wuel um Konsonant (m, n) stoen, ma eis Dréckereie kënnen nët gutt esou setzen.

5. Den *euphonischen* »n« an de *Flexiouns* »s« gin nët un e Wuert drugehaang, si gi fir sech geschriwwen: Ob s de n e wëlls, de Schnapp, odder nët, wann s de n e kriss, dann hues de n en. Datt s de weess, wat s de ze maachen hues.

V. Zu gudder Lescht

En etlech al Lëtzebuurger Schrëftzeeche gin op déi hei Manéier ersat: â = aa: Waasser; ê = ä (ää), ee: Pärel, Gääsch, Geesch; î = ii: Biisch; ô = oo: Bootsche; û = uu: Duusch; è = ä, e: Fändel, besser; e' = éi: Déif; o' = ou: Kou, houfereg; ö = ë: Bësch, frësch; ß = ss: gewëss, séiss.

Dir huet doudsécher Intressi un eiser Actioun.
Gefällt lech dës Nummer?
Dann hëlleft a paakt eng Hand mat un!
Mir zielen op lech!

Präsident: Lex Roth, Dunant-Strooss 14, Esch-Uelzecht, Tel. 54 08 56

Sekretär a Verlag: Scharel Malané, Pëtzt-Strooss 1, Lëtzebuerg-Bounewee, Tel. 48 55 42

Redaktioun: Eis Sprooch, Heng Rinnen, Bësch-Strooss 32, Lëtzebuerg-Zéisseng,
Tel. 48 61 37

Drock: Kremer-Muller & Cie, Gaarde-Strooss 56, Esch-Uelzecht Tel. 512 85

Cotisatioun: op d'manst 50 Frang d'Jor – Kollektivmëmbren 300 Frang.

Postschecknummer 66 44 (Actioun Lëtzebuergesch, Lëtzebuerg)

Kont bei der Spuerkeess, Lëtzebuerg 1000/7250/4

Jiddereen as gutt fir säin Artikel. — D'Ménong muss net déi vun der Verénegong sin.

(C): Eis Sprooch

6,50 %

**Zënse gët d'Spuerkeess lech op ären Termäinsspuerkonten
vun 10 Joër**

An dobei sin all är Spuergelder bei der Spuerkeess vum Stat
garantéiert.

E Spuerbuch bei der Spuerkeess as dofir ëmmer de beschten a
sécherste Placement fir haut a muer!

Duerfir vergiesst nët...

**Fir mat séngem Geld sécher ze goen,
soll een ëmmer a fir d'éischt bei der
SPUERKEESS froen!**